

Міністерство освіти та науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра дошкільної освіти

01 освіта
012 дошкільна освіта

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Оптимізація мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку засобами казкотерапії

студентки **Дяченко Альона Василівна**

Науковий керівник:

Аніщук А.М. канд. пед. наук, доцент

Рецензенти:

Турчин Т. М. доктор пед. наук, професор;

Пісоцький О.П. канд. псих. наук, доцент

Ніжин - 2020

АНОТАЦІЯ

Дяченко А.В. Оптимізація мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку засобами казкотерапії. Рукопис. Ніжин, 2020. – 92 с.

Кваліфікаційна робота виконана на теоретичному та практичному рівнях. На теоретичному рівні уточнено зміст та структуру провідних категорій, проаналізовано психолого-педагогічні дослідження з проблеми оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників, визначено вплив казкотерапії на мовленнєвий розвиток дитини. Виділено та обґрунтовано педагогічні умови оптимізації мовленнєвої діяльності дітей.

На емпіричному рівні визначено критерії, показники та рівні сформованості мовлення у дітей дошкільного віку, досліджено вплив батьків та педагогів на формування мовленнєвих навичок у дітей; розроблено систему роботи щодо оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників засобами казкотерапії, перевірено її ефективність.

Ключові слова: *мова, мовлення, мовленнєва діяльність, мовленнєві дії, мовленнєві операції, мовленнєвий акт, мовленнєва ситуація, казкотерапія.*

ABSTRACT

Diachenko, A.V., (2020). Optimization of speech activity of preschool children by fairy tale therapy means. Manuscript. Nizhyn: NDU [in Ukrainian]

Qualification work is performed on theoretical and practical levels. At the theoretical level, the content and structure of the leading categories are clarified, psychological and pedagogical research on the problem of optimizing the speech activity of older preschoolers is analyzed, the influence of fairy tale therapy on the speech development of the child is determined. The pedagogical conditions for optimizing children's speech activity are highlighted and substantiated.

At the empirical level, criteria, indicators and levels of speech formation in preschool children are determined, the influence of parents and teachers on the formation of speech skills in children is studied: a system of work on optimizing speech activity of senior preschoolers by fairy tale therapy is developed.

Keywords: *language, speech, speech activity, speech actions, speech operations, speech act, speech situation, fairy tale therapy.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРИТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВ’ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	10
1.1. Мовленнєва діяльність як один із видів діяльності людини.....	10
1.2. Динаміка розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників.....	14
1.3. Казкотерапія як засіб розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.....	19
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I	24
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	25
2.1. Методика констатувального експерименту	25
2.2. Визначення рівнів сформованості мовлення у дітей старшого дошкільного віку.....	32
2.3. Вплив педагогів та батьків на розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку.....	38
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II.	42
РОЗДІЛ III. СИСТЕМА РОБОТИ ЩОДО ОПТИМІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ.....	43
3.1. Обґрунтування педагогічних умов оптимізації мовленнєвої діяльності дітей у ЗДО	43
3.2. Методика формувального експерименту	47
3.3. Визначення ефективності проведеної роботи щодо оптимізації мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку засобами казкотерапії.....	55
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III	62
ВИСНОВКИ	64

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність нашого дослідження визначається тією величезною роллю, яку грає казка в оптимізації мовлення дітей старшого дошкільного віку. Вона має найважливіше значення для підготовки дітей до школи, де монологічна мова є необхідною умовою подальшого успішного навчання.

На сучасному етапі пошук нових форм і методів навчання, розвитку та виховання дітей - одне з головних питань дошкільної педагогіки. В даний час спостерігається підвищена увага до розвитку особистості дитини. Це дає можливість оновити і якісно поліпшити мовний розвиток дітей. Показники мови і властивості особистості - взаємопов'язані. Саме тому дані аспекти, мають завжди перебувати в увазі батьків, які піклуються про своєчасний і гармонійний розвиток дитини.

На даний період розвитку, актуальною є проблема мовленнєвої діяльності дітей. До державних документів з розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку належить Базовий компонент дошкільної освіти України, що ґрунтується на основних положеннях Міжнародної конвенції ООН про права дитини, Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», інших нормативних актах стосовно дитинства.

Мовленнєва діяльність досліджується науковцями різноаспектно: Т. Ахутіна, М. Жинкін, О. Леонт'єв, О. Лурія, Т. Ушакова та ін. – як складнофункціональний двобічний процес; Л. Виготський, Л. Венгер, М. Лісіна, В. Мухіна, С. Рубінштейн, К. Щербакова та ін. – у паралелі з іншими видами пізнавальної діяльності людини; А. Богуш, Н. Гавриш, О. Гвоздєв, І. Зимня, Ф. Сохін, Л. Щерба – з погляду лінгвістичного функціонування.

Розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників присвячені праці А.Богуш, Н. Гавриш, Л. Гурович, Р. Жуковської, Н. Карпинської, О. Кононко, К. Крутій, О. Лещенко, Т. Піроженко, О. Савченко, Є. Флоріної, О.Шахнарович та ін.

Науковці відзначають складнофункціональність, поліструктурність, мобільність і зв'язок мовленнєвої діяльності з усіма іншими психічними функціями.

На сучасному етапі збільшується число дітей, що мають мовленнєві порушення. У зв'язку з тим, що характер порушень мови стає складнішим у дітей дошкільного віку, виникла потреба в пошуку нових способів і методів роботи, застосування інноваційних технологій в процесі мовленнєвого розвитку.

Одним із методів, що активно розробляються останнім часом і застосовується для оптимізації мовленнєвої діяльності дошкільників є казкотерапія. Цей метод є найбільш універсальним методом впливу. Як відомо, казка для будь-якої дитини є маленьким життям повним яскравих фарб і пригод. У процесі сприйняття казки дитина освоює реальність через переживання героїв.

О. Трегуб визначає поняття казкотерапії, як процес пошуку сенсу, відкриття знань про світ у системі взаємовідносин у ньому. У казках можна знайти повний перелік людських проблем і образні способи їх вирішення. Часто це дозволяє знайти і потрібне рішення в житті [43].

При використанні казкотерапії в розвитку мовлення створюється комунікативна спрямованість до висловлювання дитини, відбувається розвиток діалогічної і монологічної мови, виникає взаємозв'язок зорового, слухового і моторного аналізаторів, відбувається вдосконалення лексико-граматичних засобів мови, звукової сторони мови в сфері вимови, сприйняття і виразності.

Оволодіння зв'язним мовленням складає найважливішу умову успішної підготовки дитини до навчання, передбачає самостійний вибір дітьми структури висловлення (тематична спрямованість, логічна послідовність, композиційна цілісність), відповідного мовленнєвого оформлення (лексико-граматичні, синтаксичні й емоційно-виразні засоби) і використання власного досвіду; воно може містити нові, незвичайні для сприйняття співрозмовника

моментів (творчий компонент) (А. Бородич, В. Глухов, М. Львов, О.Ушакова й ін.).

У методиці розвитку мови дошкільного віку є чимало досліджень, присвячених використанню казкотерапії в оптимізації мовленнєвої діяльності дошкільнят: М. Бунякової, В. Водовозової, Н. Гавриш, М. Курганової, Е.Струніної, О. Ушакової і багато інших. Більшість з них свідчать про можливість використання казки щодо розвитку мовлення дітей.

Однак, недостатня розробленість даного питання послужила підставою для визначення теми нашої дослідницької роботи: **«Оптимізація мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку засобами казкотерапії»**.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов використання казкотерапії в оптимізації мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку та розробці системи роботи щодо педагогічного впливу в умовах закладу дошкільної освіти.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких **завдань дослідження**:

1. Проаналізувати стан розв'язання проблеми мовленнєвої діяльності у психолого-педагогічній науці та практиці.
2. З'ясувати роль казкотерапії у оптимізації мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку.
3. Визначити критерії, показники та рівні сформованості мовлення у дітей.
4. Вивчити роль педагогів та батьків у розвитку мовлення дошкільників.
5. Обґрунтувати педагогічні умови оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників засобами казкотерапії.
6. Розробити систему роботи з оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників за допомогою казкотерапії, визначити її ефективність.

Об'єктом дослідження є оптимізація мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – казкотерапія, як засіб оптимізації мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження: припустимо, що казкотерапія сприятиме оптимізації мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку при дотриманні наступних умов: *підбір казок відповідно до вікових особливостей дошкільників (наявність мовних засобів виразності, засобів образності (епітети, метафори, порівняння, антоніми, синоніми), наявність багатозначних слів); застосування сучасних форм та методів роботи з казкою; організація різноманітної художньо - мовленнєвої діяльності (діяльності, пов'язаної зі сприйняттям, відтворенням змісту казки) дітей як в процесі організації ЗДО, так і у вільній діяльності.*

У процесі дослідження використовувались *теоретичні та емпіричні* методи.

Теоретичні: теоретичний аналіз і синтез, які застосовувались на етапах визначення мети, предмета, гіпотези і завдань дослідження, а також у розробці програми оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників, в оцінці результатів дослідження.

Емпіричні: тестової методики діагностики усного мовлення, ігрові вправи, анкетування, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний). Особливістю його проведення була особиста участь автора в дослідному навчанні старших дошкільників, розробці програми оптимізації мовленнєвої діяльності дошкільників засобами казкотерапії. Методи математичної статистики при обробці експериментальних даних для визначення їх значущості та надійності.

Дослідно-експериментальна база. Дослідження здійснювалось протягом 2019-2020 р.р. на базі ЗДО «Калинка» смт. Сосниця. Дослідженням було охоплено 28 дітей 5-6 - ти років, 8 вихователів, 28 батьків.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що: набуло подальшого розвитку уявлення про казкотерапію, як чинника оптимізації мовленнєвої діяльності дошкільників; започатковано

впровадження казкотерапії в оптимізації мовленнєвої діяльності дошкільників у відповідності до виділених ознак; виділено та обґрунтовано педагогічні умови оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників засобами казкотерапії, які доцільно враховувати як в організації виховного процесу в закладах дошкільної освіти, так і в методичній роботі з вихователями; розроблено програму з оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників за допомогою казкотерапії, визначено її ефективність; у нашій дослідницькій роботі запропоновано ігри та вправи на основі казкових сюжетів, які доцільно проводити з дошкільниками задля оптимізації їх мовленнєвого розвитку.

Практичне значення одержаних результатів дослідження.

Практичне значення магістерської роботи полягає в тому, що метод казкотерапії, вже має глибоке теоретичне обґрунтування, застосовується для роботи з окремою проблематикою. Психологи, педагоги все частіше використовують казку, розповідь, притчу в своїй роботі. В роботі розглянуті діагностичні можливості казки в цілях оптимізації мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. Результати даного дослідження можуть бути використані вихователями, які працюють з дітьми старшого дошкільного віку.

Апробація результатів.

Участь у конференціях: Всеукраїнська студентська науково-практична конференція 27 листопада 2019 року «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку».

Наукова стаття : Дяченко А.В. Оптимізація мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку засобами казко терапії. Збірник наукових статей студентів спеціальності «Дошкільна освіта»; за аг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019 – 321 с. С.67 – 71.

Структура роботи:

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 92 ст., основний текст – 68 ст., додатки – 18 ст.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОПТИМІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Мовленнєва діяльність як один із видів діяльності людини

Мова і мовлення відіграють дуже важливу роль в житті кожної людини. Знання мови дає можливість людині жити в суспільстві, спілкуватися з іншими, допомагає розібратися в самому собі, своїх думках і почуттях. У мовознавстві вже давно утвердилося положення: *мова* - це система знаків, код; *мовлення* - це індивідуальне психофізичне явище, це активне використання коду мови відповідно до думки мовця.

Єдність мови і мовлення реалізується за допомогою мовленнєвої діяльності через мовну і мовленнєву активність індивіда.

Першим розмежував поняття «мова» і «мовлення» швейцарський вчений Фердинанд де Соссюр, Він писав: «розділяючи мову і мовлення, ми тим самим відокремлюємо соціальне від індивідуального» [48]. *Мова* в розумінні Ф.де Сосюра - це сукупність «значущих» і «що означають», реалізація яких в мовному ланцюгу і становить сутність мови, а *мовлення* - це процес вираження думки засобами мови, реалізація мовної потенції. Характерна властивість мовлення – вільний вибір комбінацій [48]. Мовлення розуміється в сучасній науці як феномен індивідуального життя, а її основним суб'єктом є конкретна людина. Через мовлення індивід приходить до самовираження.

Головним і універсальним видом взаємодії між людьми є *мовленнєва діяльність*. *Мовлення* розглядається як спосіб спілкування в процесі будь-якої діяльності. А діяльність спілкування та мовленнєва діяльність порівнюються як ціле і частина.

В основі теорії мовленнєвої діяльності лежить психологічна концепція діяльності, пов'язана з іменами Л.Виготського, О.Леонтьєва, О.Лурії, С.Рубінштейна. Основу теорії мовленнєвої діяльності складають: теорія мовленнєвої діяльності Л.Виготського, теорія формування розумових дій

особистості П.Гальперіна, теорія формування мовленнєвої особистості Ю.Караулова, теорія співвідношення мовлення і мовленнєвих можливостей особистості О.Леонтьєва.

За визначенням Ф.де Сосюра, *мовленнєва діяльність* має дві сторони: індивідуальну і соціальну. В кожен визначений період часу, мовленнєва діяльність є стійкою системою. Основою мовленнєвої діяльності, за словами Ф.де Сосюра, є мова, яка являє собою «соціальний аспект мовленнєвої діяльності, зовнішній по відношенню до індивіда, який сам по собі не може його ні створювати, ні змінювати» [48].

Подальший розвиток концептуальних положень Ф.де Сосюра знаходимо у працях відомого мовознавця Л.Щерби. Він розглядає мовленнєву діяльність як співіснування таких аспектів: *говоріння та розуміння* [58]. Мовленнєва діяльність характеризується О.Леонтьєвим як система мовленнєвих дій, які входять до структури будь-якої діяльності, практичної чи інтелектуальної [28]. Учений звертає увагу на те, що види такої діяльності є одночасно і засобами спілкування. Серед основних компонентів мовленнєвої діяльності О.Леонтьєв виділяє: орієнтацію в умовах діяльності, типи мовленнєвих дій та операцій, складання плану, відповідність плану результатам орієнтування, реалізацію відповідного плану, контроль і самооцінка мовленнєвих дій і операцій [28].

На думку О.Леонтьєва, даний процес являє собою специфічний вид діяльності, не співвідноситься безпосередньо з «класичними» видами діяльності, наприклад, з працею або грою. Мовленнєва діяльність - «в формі окремих мовних дій - обслуговує всі види діяльності, є складовою частиною трудової, ігрової, пізнавальної діяльності. Дана діяльність як така має місце лише тоді, коли в її основі лежить мова, а її мотив не може бути задоволений іншим способом, окрім мовленнєвого» [29, с. 63].

Мовленнєва діяльність, за визначенням І.Зимньої, є процесом активного, цілеспрямованого, опосередкованого мовою і мовленнєвою ситуацією спілкування людей між собою [24]. Авторка виділяє наступні позиції породження мовленнєвого висловлювання: зв'язок мотиву з потребою, що

спонукає говоріння; наявність комунікативного наміру, через який мовець і «вплітається» у сам акт спілкування; зв'язок слова і поняття; визначення мовлення як засобу формулювання думки; взаємозв'язок поняття і слова [24, с. 89].

Мовленнєва діяльність характеризується єдністю внутрішньої і зовнішньої сторони і єдністю змісту і форм її реалізації. Як будь-яка діяльність людини, зазначає О.Леонт'єв, мовленнєва діяльність визначається цілою низкою характеристик, і перш за все, структурною організацією і предметним (психологічним) змістом. Як і інші види діяльності, мовленнєва діяльність обумовлюється функціонуванням сприйняття, пам'яті, мислення, які виступають в якості її психологічних механізмів. Таким чином, будова мовленнєвої діяльності в основному відповідає будові людської діяльності взагалі [30].

Структурними елементами мовленнєвої діяльності є *мовленнєві дії, мовленнєві операції, мовленнєвий акт, мовленнєва ситуація*.

В.Гумбольд під *мовленнєвими операціями* розуміє спосіб виконання мовленнєвої дії, яка співвідноситься з умовами, де і відбуваються мовленнєва діяльність. *Мовленнєвий акт* розглядає як цілеспрямовані мовленнєві дії, які здійснюються відповідно до принципів і правил, встановлених в конкретному суспільстві у відповідний проміжок часу. Завдання мовленнєвого акту - вплив на думки адресата, коли він інтерпретує висловлювання мовця. *Мовленнєва ситуація* розуміється як реальна життєва ситуація, здійснення спілкування у відповідних умовах [18].

Мовленнєва діяльністю включає три сторони: *змістовну, виразну і спонукальну*. *Змістовність* характеризується багатством, значимістю і доказовістю думок. Іноді люди говорять довго, але малозмістовно: слів багато, а думок мало. *Виразність* мовлення пов'язана з її емоційною забарвленістю: мовлення може бути яскравим, образним, енергійним, або, навпаки, сухим, млявим. *Спонукальна* сторона мовленнєвої діяльності складається з впливу її на думки, почуття і волю слухача, читача.

О. Ковтун виділяє рівні процесу породження мовлення: мотиваційно-спонукальний, формування думки засобами мови, реалізація (артикуляція та інтонування). На першому рівні мовець знайомиться з темою висловлювання, з'являється мотивація до взаємодії з іншими; на другому – думка формулюється засобами мовлення; третій рівень забезпечує сам процес говоріння [25].

Комунікативно пізнавальна потреба є джерелом мовленнєвої діяльності в усіх її видах. Дана потреба стає внутрішнім мотивом цієї діяльності. Мотив, у свою чергу, визначає динаміку і характер всіх видів даної діяльності. Свої наукові погляди стосовно природи мовленнєвого процесу висвітлює і Л.Виготський. Він зазначає, що думка ще не остання інстанція в цьому процесі. Сама думка народжується не з іншої думки, а з мотиваційної сфери нашої свідомості [15]. Далі досліджується джерело діяльності, виділення предмета, розкриття його властивостей. Це-планування, програмування внутрішньої мовної організації мовленнєвої діяльності.

Третя фаза може бути зовні вираженою і не вираженою. Це пояснюється тим, що виконавча фаза слухання зовні не виражена, а виконавча, моторна частина діяльності говоріння виражена в артикуляції мовця.

О.Леонт'єв підкреслює, що кожен одиничний акт діяльності розпочинається мотивом і планом, а завершується результатом, досягненням спланованої цілі [15].

Мовленнєва діяльність, як особливий вид людської діяльності, виражається у *слуханні та читанні* (рецептивний вид) та *говорінні і письмі* (продуктивний вид). Останні реалізуються у мовленнєвому вчинку.

За визначенням В. Артемова, «мовленнєвий вчинок є найпростішою одиницею вербального спілкування», має свій «комунікативний зміст» і «комунікативну форму» [2].

Всі види мовленнєвої діяльності об'єднані спільними ознаками і в той же час відрізняються один від одного за різними параметрами. І.Зимня виділяє наступні параметри мовленнєвої діяльності:

- особливості вербального (мовленнєвого) спілкування;
- її роль у вербальному спілкуванні;
- спрямованість;
- зв'язок зі способом утворення думки;
- характер зовнішньої виразності;
- характер зворотного зв'язку [22].

Таким чином, нами було проаналізовано мовленнєву діяльність як один із видів людської діяльності. Висвітлено погляди науковців щодо сутності даного поняття, як системи мовленнєвих дій, що реалізують мовленнєвий акт. Обґрунтовано взаємозв'язок таких понять дослідження як «мова» та «мовлення», виділено спільні та відмінні ознаки, розкрито їх значення в житті людини. Визначені та проаналізовані поняття тісно пов'язані між собою і відіграють важливу роль у розкритті основних завдань нашого дослідження.

1.2. Динаміка розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників

Мовленнєвий розвиток дитини може здійснюватися як безпосередньо в повсякденному житті, так і в межах певної діяльності. Крім того, розвитку мовлення сприяють заняття, спрямовані на пізнання навколишнього світу, на ознайомлення дитини з художньою літературою та на засвоєння основ грамоти.

Теоретичні положення про закономірності мовленнєвого розвитку дошкільників, висвітлені в працях Л. Виготського, А. Запорожця, А.Леонтєва, С. Рубінштейна, Ф. Сохіна, Е. Тихеєвої, К. Ушинського, Е.Фльоріної, А. Шахнаровича, Д.Ельконіна. Дослідженням мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку присвячені і праці А. Бородич, Н. Павлової, Є.Петанової, Т. Ушакової, О. Ушакової та ін.

Диференційна теорія когнітивного розвитку як процесів прогресивної диференціації цілісних пізнавальних і особистісних структур визначена Н.Чуприковою, Т. Ратановою та ін.

Н. Гуткіна, В.Єремєєва, А. Лурія, Т. Хрїзман обґрунтували основи навчання дітей з урахуванням вікових закономірностей їх психічного розвитку.

П.Анохін зазначає, що розвиток мовлення у дітей відбувається за принципом системогенезу, що є однією із закономірностей розвитку організму, головною рисою якого є нерівномірний (гетерохромний) розвиток функціональних систем, що забезпечують пристосування до навколишніх умов [1].

На думку М.Шеремета, здатність дитини розрізняти звуки мовлення з'являється в онтогенезі раніше й розвивається швидше, ніж здібність артикулювати. Оскільки фонематичний слух забезпечує чіткість і ясність вимови звуків і його формування розпочинається на першому році життя дитини [56].

О.Леонт'єв виділяє три етапи розвитку мовлення дитини [28].

Перший етап він пов'язує з практичним узагальненням мовних факторів. Автор зазначає, що дитина віком від 2,5 до 4,5 років ще не усвідомлює морфологічну і синтаксичну структуру мови. А практичні узагальнення мовних факторів, з якими пов'язуються успіхи дитини ще не усвідомлені, оскільки своє мовлення маля вибудовує за зразком і використовує уже засвоєні раніше слова. Джерелом надходження таких слів виступає дорослий. Однак, зазначає науковець, дитини, утворюючи нові слова, проявляє творчу діяльність.

Другий етап простежується у дітей віком 4-5 років і пов'язується з формуванням логічного мислення. Малюк починає розмовляти фразовою мовою, спостерігаються різні типи речень, однак ще не достатньо усвідомлені значення слів, простежується неточність, узагальнення.

На третьому етапі дитина засвоює мову. Цей період припадає на кінець дошкільного віку, коли у дитини мають бути сформовані всі мовленнєві компетенції і вона повністю має бути готова до подальшого навчання у школі.

М. Єлагіною виділено етапи засвоєння дітьми активного словника [20]. Ці етапи простежуються у дітей раннього віку і на початку дошкільного віку. Науковець зазначає, що *на початковому етапі*, основна увага малюка, а в тому числі і його активність, спрямована на предмети навколишньої дійсності. Дитина прагне ними опанувати, виконуючи рівні предметні дії. Її мовлення обмежується словом «дай», часто, граючись з іграшкою, не знає її назви.

На другому етапі, малюк зосереджує свою увагу на дорослому і прислухається до його слів. Вказуючи на предмети, супроводжує свої дії белькотом. Дорослий стимулює дитину до спілкування, змушуючи її вимовляти слова, повторюючи за дорослим.

Третій етап характерний тим, що дитина вдивляючись в обличчя дорослого, спостерігаючи за артикуляцією губ, прислухається до слова, що промовляє дорослий і намагається його вимовити. Така фаза триває доти, поки дитина не навчиться правильно промовляти слова.

Про сензитивний період засвоєння мови дитиною зазначає і В. Кулагіна. Вивчаючи розвиток психічних функцій у період дошкільного дитинства, вона виділила наступні етапи: період раннього дитинства (1-3 роки), коли автономне мовлення замінюється словами «дорослої» мови; дошкільне дитинство (3-7 років), коли мова стає засобом спілкування і предметом свідомого вивчення [26].

Перший період характеризується тим, що дитина, опановуючи рідну мову, засвоює як фонетичну, так і семантичну її сторони. Вимова слів стає правильною, зникають спотворені слова, а слово набуває предметного значення. До 2 років малюк розуміє майже всі слова, які вимовляє дорослий, правильно називає оточуючі предмети. Стають зрозумілі пояснення дорослого стосовно спільних дій.

У даний період збільшується пасивний і активний словник, кількість слів, які є зрозумілими, з'являються перші фрази, перші питання, звернені до дорослих.

До 3 років, як зазначає А.Богущ, активний словник досягає 1500 слів. Речення спочатку, приблизно в 1.5 року, складаються з 2-3 слів. До 3 років засвоюються основні граматичні форми і основні синтаксичні конструкції рідної мови [7]. Дитина трьох років засвоює основні звуки мови, починає формуватися функція узагальнення.

На другому етапі удосконалюється фонетична сторона мовлення, формування якої завершується до кінця дошкільного віку. Дитина правильно вимовляє звуки, розуміє правильну і неправильну вимову, чує помилки і мовленні своїх однолітків, намагається їх виправити.

Інтенсивно розвивається словник. Проте простежуються індивідуальні відмінності: у одних дітей словниковий запас виявляється більший, в інших - менший, що залежить від умов проживання та спілкування з близькими дорослими. У цей період розвивається граматична сторона мовлення: морфологічні та синтаксичні особливості. Дитина засвоює відмінкові форми, за допомогою яких вона виражає нові види об'єктивних відносин, найчастіше вживає родовий і давальний відмінки.

Як зазначає К.Белогай, формування мовлення протягом перших трьох років життя, не просто кількісне нагромадження словника, а дуже складний нервово-психологічний процес, який відбувається в результаті взаємодії дитини з навколишнім середовищем і в ситуації спілкування з дорослим. Найбільш інтенсивно мовлення розвивається після півтора років, коли малюк стає більш активним та ініціативним. У цей період з'являється так звана автономна мова - спотворені слова, що позначають абстрактні поняття, а також словотворчість - винахід власних нових слів для предметів і явищ [3].

М.Лісіна виділяє *чотири форми спілкування*, що змінюють одна одну упродовж перших семи років життя дитини: ситуативно-особистісна, ситуативно-ділова, позаситуативно-пізнавальна, позаситуативно-особистісна [32].

Ситуативно-особистісна форма характеризується тим, що взаємодія дитини з дорослими розгортається в перші місяці життя на тлі своєї рідної

загальної життєдіяльності: немовля ще не володіє ніякими видами поведінки, його відношення з навколишнім світом опосередковане, переважає «комплекс поживлення».

Головною особливістю ситуативно-ділової форми спілкування дітей з дорослими (6 місяців - 2 роки) є здійснення спілкування на тлі практичної взаємодії дитини і дорослого та зв'язок комунікативної діяльності з такою взаємодією. Дослідження показали, що крім уваги і доброзичливості дитина раннього віку починає відчувати потребу ще і в співробітництві дорослого. Співучасть дорослого не зводиться до простої допомоги, він має діяти разом з дитиною.

Позаситуативно-пізнавальна форма спілкування (3-5 років) розгортається на тлі пізнавальної діяльності, спрямованої на встановлення співпраці з дорослим, що передбачає спільне обговорення подій, явищ і взаємовідносин в предметному світі. Однією з ознак даної форми спілкування є поява перших дитячих запитань про предмети та їх різноманітні взаємозв'язки.

Позаситуативно-особистісна форма спілкування дітей з дорослими (6-7 років) є вищою формою комунікативної діяльності, що спостерігається в дошкільному дитинстві. На відміну від попередньої, вона служить цілям пізнання соціального, а не предметного, світу, світу людей, а не речей. Тому дана форма існує самостійно і являє собою комунікативну діяльність, так би мовити, в «чистому вигляді» [32].

А.Богуш, Н.Гавриш зазначають, що специфіка мовленнєвого спілкування виявляється в характері дій, завдяки яким воно здійснюється, а саме: *мовленнєвих операцій, мовленнєвих і комунікативно-мовленнєвих умінь*. Уміння користуватися даними навичками, забезпечить дитині обрання правильного стилю мовлення, форми висловлювання, доречного застосування найбільш ефективних мовленнєвих засобів [8, с. 80]. Наприкінці дошкільного віку дитина оволодіває *контекстною мовою*.

А.Леушина, досліджуючи розвиток зв'язного мовлення у дошкільників, зазначає, що ситуативне мовлення, яке переважає у молодших дошкільників, проявляється в різноманітних формах. Характерною особливістю такого мовлення є те, що воно супроводжується мімікою, жестами, відповідною інтонацією, які посилюють повторення, інверсії та інші засоби виразності, якими дитина користується [31]. Емоційно-виразні засоби зберігаються і в контекстному мовленні, причому ступінь цієї емоційності залежить від індивідуально-типологічних особливостей дитини, її темпераменту.

На цьому етапі розпочинається перехід дитини до нового етапу розвитку мовленнєвої діяльності, спостерігаються перші спроби малюка привернути увагу слухача до своєї розповіді.

Таким чином, проаналізувавши динаміку розвитку мовленнєвої діяльності дітей раннього та дошкільного віку, ми прийшли до висновку, що для дитини на кінець дошкільного періоду мова стає не тільки повноцінним засобом спілкування і пізнання, а й предметом свідомого її вивчення. Дитина починає усвідомлювати її будову, користуватися нею в різних життєвих ситуаціях, засвоює види зв'язного мовлення, що сприяє подальшому оволодінню грамотою.

1.3. Казкотерапія як засіб розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку

Оволодіння рідною мовою є одним з найважливіших досягнень дитини в дошкільному дитинстві. Можливість удосконалити мовленнєвий розвиток дітей спонукає до пошуку нових форм і методів навчання, розвитку та виховання дошкільників.

Одним із таких методів, який активно впроваджується в освітню роботу щодо мовленнєвого розвитку дітей, є *використання казки*. Даній проблемі присвячені наукові дослідження Є.Водовозової, Н.Гавриш, Е.Струніної,

О.Ушакової, В.Макарової та ін. Всі вони свідчать про можливість ефективного використання казкотерапії для розвитку мовлення дітей.

І.Садова під *казкотерапією* розуміє метод, який використовує казкову форму для розвитку творчих здібностей особистості, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з навколишнім світом [1]. І.Вачков розглядає казкотерапію - як метод, який використовує казкову форму для мовленнєвого розвитку особистості [35].

За допомогою казкотерапії відбувається виховання і лікування казкою, яка не тільки вчить переживати, радіти, співчувати, сумувати але і спонукає дітей до мовленнєвого спілкування. Г. Фадина, О.Філатова зазначають, що казкотерапія включає наступні *напрямки* мовленнєвого розвитку: підвищення рівня володіння лексико-граматичними засобами мови, звуковою стороною мови; розвиток продекличної сторони мови; вдосконалення діалогічного і монологічного мовлення. Казка спрямована на збагачення і активізацію словника, освоєння значеннями нових слів, формування емоційного стану дітей, розвиток комунікативних здібностей і навичок у дітей [47].

Співпереживаючи героям казок і передаючи відповідний емоційний стан, діти повторюють мовні вправи, повторюючи за сюжетною лінією казки, що містить повтори і усталені звороти, закріплюючи мовленнєві навички та вміння, долучаючись до минулого і сучасного української культури, фольклору через логоказки.

Т.Власова, пояснюючи значення даного терміну, зазначає, що *логоказка* - це казка, яка несе певне лексичне або граматичне навантаження. Це спосіб збагачення словникового запасу, спостереження над законами словотворення і словозміни [14].

Артикуляційні логоказки сприяють розвитку рухливості м'язів мовленнєвого апарату, поступово готуючи до м'язового навантаження; формуванню стійкого інтересу і потреби виконання артикуляційної гімнастики, необхідної для постановки певних груп звуків; розвитку слухової і зорової уваги, пам'яті; зняттю стомлюваності і попередження

перевантаженості педагогічних відносин за рахунок розвитку артикуляції у взаємозв'язку з дрібною мускулатурою кистей рук при виконанні казкових завдань [47].

Г. Фадина, О.Філатова виділяють наступні *етапи* використання казки в процесі розвитку мовлення дошкільників:

– на першому етапі дитина знайомиться з казкою, при цьому спеціальні ігри та вправи допомагають знайомити дитину з образними висловами і смисловими відтінками слів, орієнтуватися в сюжеті казки;

– на другому етапі відбувається словесне коментування комунікативних ситуацій. Діти вчаться керувати своїми поведінковими реакціями за допомогою виразних рухів і ритмічного малюнка; відтворювати основні епізоди, відображати словом своє ставлення до героїв казки, складати словесні описи героїв; активізувати в мові дітей образні вислови;

– на третьому етапі відбувається театралізація казки, в якій дорослий пропонує розіграти окремі епізоди казки, при цьому головними героями стають самі діти. Дуже важливо включати в заняття на цьому етапі гри і вправи на розвиток уяви, спрямовані на формування дихання, чіткої дикції, інтонації, артикуляції [47].

К. Ушинський зазначав, що народні казки сприяють усвідомленню дитиною всіх форм мовлення і це забезпечує можливість вироблення власних мовленнєвих навичок [46].

Народні казки надзвичайно багаті фразеологічними зворотами, образними висловами, порівняннями, метафорами, пестливими словами.

Є. Тихеева відмічала, що слухаючи казку, діти привчаються не тільки помічати багатство рідної мови, але поступово збагачують своє мовлення образними виразами, літературними зворотами, вчаться користуватися ними при вираженні своїх думок і почуттів. Малюк засвоює рідну мову на основі наслідування живої розмовної мови оточуючих [41].

О.Соловійова і А. Бородич при роботі з казкою як із засобом розвитку мовлення, пропонують використовувати ряд прийомів [38, 9].

До прийомів першої групи автори відносять запитання; огляд ілюстрацій; словесні замальовки.

Прийоми другої групи включають: повторне читання уривків з тексту за заявками дітей; пригадування і розповідання про найсмійніший, найсумніший, найстрашніший епізод; переказування вчинків героїв; драматизація найбільш цікавих уривків твору.

М.Алексєєва, Л.Берегова, В.Яшина одним з найефективніших методів розвитку мовлення вважають драматизацію. Драматизуючи казку, дитина користується мовою казки, пов'язує слово з дією, з образом. Саме тому, зазначає Д.Соколов, потрібно заохочувати драматизацію казок дітьми, зробити її звичайним явищем в житті дитячого закладу, долучити до цього всіх дітей. Але при цьому гра-драматизація повинна бути грою, дією для самих малюків, не перетворюючись на театральне видовище, де виступають діти - артисти [37].

Л.Фесюкова для розвитку мовлення дітей виділяє наступні *прийоми роботи з казкою*:

- підбір визначень до головного героя (події, явища, предмету);
- знаходження ласкавих, красивих, казкових, сумних слів;
- складання довгого і в той же час смійного слова;
- аналіз слова з однаковим написанням, але в різних за змістом значеннях: (мука - мука), (собачий хвіст - собачий характер);
- пояснення походження слова;
- придумування схожих слів (синонімів);
- придумування казки від фразеологізму.

На думку автора, педагог може придумати безліч цікавих прийомів, завдяки яким дошкільники зможуть легко засвоїти образні слова і вирази, фразеологізми [49].

Дослідження В.Водовозової, О.Ушакової свідчать про використання казки в розвитку зв'язного мовлення дитини. Н.Погосова зазначає, що тексти

казок розширюють словниковий запас, допомагають правильно будувати діалоги, впливають на розвиток зв'язного монологічного мовлення [34].

Л.Степанова, Н.Яковлева підкреслюють, що казка виконує важливі *мовленнєві та комунікативні функції*: лексико образну, оскільки формує мовленнєву культуру особистості; активізує і розвиває внутрішню слухомовленнєву пам'ять дитини; при переказування, драматургії розвиває мовленнєву культуру; розвиваються основні мовленнєві функції: експресивна, комунікативна [40].

Таким чином, використання казкотерапії як ефективного методу розвитку мовлення дошкільників, є досить ефективним і багатофункціональним. Казка збагачує словниковий запас, розвиває мовленнєву активність, вміння налагоджувати контакти з дорослими і однолітками, взаємодіяти з ними, вчить чітко формулювати свої думки та озвучувати їх публічно. Допомагає дитині встановлювати взаємодію з навколишнім світом, взаємовідносини один з одним в процесі гри, адекватно реагувати на те, що відбувається навколо, проявляти свої емоційні стани, соціально-прийнятними в людському суспільстві формами та засобами, формувати естетичні ідеали і уявлення, що в подальшому активно впливає на становлення особистості.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

У результаті аналізу літературних джерел, ми з'ясували, що проблему мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку досліджували багато вчених, а саме: Л.Виготський, В.Гумбольд, І.Зимня, О.Леонт'єв, А.Леушина, О.Лурія, С.Рубінштейн, Е. Тихеєва, К.Ушинського, Е. Фльоріна та ін. На сучасному етапі продовжують досліджувати А.Богущ, Н.Гавриш, А.Захарова, М. Єлагіна, О. Ковтун, В. Кулагіна тощо. Вчені вказують на можливість і необхідність розвитку мовлення дітей в старшому дошкільному віці.

В даному розділі було проаналізовано сутність таких понять: «мова», «мовлення», «мовленнєва діяльність», «мовленнєве спілкування», «мовленнєві дії», «мовленнєві операції», «мовленнєвий акт», «мовленнєва ситуація», «форми спілкування», «казкотерапія». Більшість з цих понять є складовими мовленнєвої діяльності і обумовлюють її розвиток на етапі дошкільного дитинства.

Досліджуючи динаміку розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників, нами виділено етапи розвитку мовлення дітей, починаючи з раннього і закінчуючи дошкільним віком. Цьому питанню присвячені праці Є. Петанової, М. Єлагіної, В. Кулагіної, К.Белогай, А.Леушиної. На кінець дошкільного віку дитина оволодіває всіма видами мовленнєвої діяльності, уміє використовувати мову для спілкування з іншими в різних комунікативних актах.

Одним із могутніх засобів розвитку мовлення дітей виступає казка, яка багата на виразні засоби і є доступною сприйняттю дошкільників. Казкотерапію як метод розглядають такі науковці як Є.Водовозова, Н.Гавриш, Е.Струніна, О. Ушакова, В. Макарова та ін. Під казкотерапією науковці розуміють метод, який дозволяє використовувати казкову форму для мовленнєвого розвитку підростаючої особистості та спонукає дітей до спілкування.

Казкотерапія спрямована на підвищення дитячої самооцінки, збільшення словникового запасу дітей, на розвиток їх уяви і мислення.

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Методика констатувального експерименту

З метою вивчення розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку, ми провели констатувальний експеримент.

Мета експерименту полягає у розробці методики, визначенні з її допомогою рівнів розвитку мовлення у дітей, впливу сім'ї та закладу дошкільної освіти на становлення даної якості у дошкільників.

Нами були визначені наступні *завдання*:

- виділити критерії і показники розвитку мовленнєвої діяльності дітей 5-6 років;
- визначити рівень її сформованості;
- з'ясувати роль батьків та вихователів щодо оптимізації мовленнєвої діяльності дітей.

Реалізуючи визначені завдання, нами було розроблено методику констатувального експерименту, яка складається з окремих дослідницьких процедур. Методика включає в себе *три напрямки* роботи: робота з дошкільниками, педагогами та батьками вихованців.

Сучасними *принципами* організації та проведення діагностики розвитку мовлення дошкільнят в дитячому садку виступають:

- комплексність і системність;
- вивчення різних сторін мови в єдності і взаємозв'язку;
- розгляд мови в єдності з пізнанням і спілкуванням дитини;
- єдність завдань діагностики і критеріїв аналізу результатів з позицій мовних новоутворень для даного періоду розвитку мови;
- мотивованість діагностики для дитини, що дозволяє отримати більш високий результат;

- компактність діагностики.

Організація діагностичного дослідження: вивчення велося персонально, з кожною дитиною. При дослідженні враховувалася така індивідуальність мислення дошкільника, як предметність, в зв'язку з чим використовувались картинки, предмети. Способи вивчення були підібрані для дітей старшого дошкільного віку.

На першому етапі діагностичного дослідження, ми скористалися серією завдань для вивчення зв'язного мовлення з «Тестової методики діагностики усного мовлення» Т. Фотекової [52].

Методика Т.Фотекової розроблена для дослідження сформованості зв'язного мовлення дошкільнят. Також нею розроблена бально-рівнева система для оцінки виконання завдань методики, якою ми користувалися.

Вивчення сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку складалося з 2-х завдань:

1 Завдання. Скласти оповідання за серією сюжетних ілюстрацій «Їжачок» - три картинки.

Керівництво для дитини:

1. Поглянути на малюнки і розкласти їх по порядку.
2. Скласти розповідь.

Оцінка підсумків: Якщо дитина добре виконала завдання, вона отримує 5 балів, якщо у відповіді дитина допустила незначні помилки, - отримує 2.5 бала, якщо у відповіді дитина часто помиляється, - отримує 1 бал, якщо дитина не може впоратися із завданням - 0 балів.

Робота велося за наступними напрямками:

Формування вміння послідовно розкрити тему тексту: 5 балів - розповідь повністю відповідає темі, містить всі смислові ланки, які розташовані в правильній послідовності; 2,5 бали – тема змінена, неправильне відтворення причинно-наслідкових зв'язків, або відсутність сполучних ланок; 1 бал – розповідь дуже віддалено пов'язана з темою, випадання смислових ланок,

значне спотворення значення або ж незавершеність розповіді; 0 балів - тема повністю не розкрита.

Формування вміння лексико-граматичного оформлення висловлювання: 5 балів - розповідь граматично правильно оформлена з правильним використанням лексичних засобів; 2,5 бали – розповідь складена без граматичних помилок, але простежується стереотипність граматичного оформлення, спостерігаються окремі випадки пошуку слів або ж невірне їх вживання; 1 бал - спостерігаються значні порушення в побудові речень, неадекватне використання лексичних засобів; 0 балів - розповідь не оформлена, тобто не складена.

3. Формування вміння самостійно складати розповідь: 5 балів- дитина повністю впоралася із завданням, склала розповідь без допомоги педагога; 2,5 бали - дитині потрібна допомога в процесі розкладання картинок; 1 бал - вся робота здійснена з навідними питаннями; 0 балів - невиконання завдання, в тому числі і при наявності допомоги.

2. *Завдання.* Переказування тексту.

Керівництво для дитини:

1. Прослухати і запам'ятати розповідь.

2. Переказати розповідь.

Для діагностики було підібрано невелике оповідання «Пушок і Машка».

«Пушок і Машка»

У Саші собака Пушок. У Даші - кішка Машка.

Пушок любить кістки, а Машка - мишок.

Пушок спить у Сашиних ніг, а Машка - на кушетці. Даша сама шиє для Машки подушку. Машка буде спати на подушці.

Оцінка переказу здійснювалася за тими ж критеріями, що і при оцінці оповідання за серією картинок.

Робота проводилася за наступними напрямками:

1. Формування вміння при переказуванні не відступати від теми тексту, цілісно будувати текст: 5 балів - немає відступів від теми тексту, були

відтворені всі основні смислові ланки; 2,5 бали - спостерігалися незначні відступи від теми тексту, смислові ланки були відтворені з незначними скороченнями; 1 бал - переказ неповний, є значні скорочення або спотворення значення, присутність сторонньої інформації; 0 балів - переказ не виконано.

2. Формування вміння не порушувати авторське лексико- граматичне оформлення тексту: 5 балів - переказ складений без порушення лексичних і граматичних норм, дитина в основному використовує авторські мовні засоби; 2,5 бали – граматичні норми дотримані, але є стереотипність оформлення висловлювань, близькі словесні заміни, тобто дитина відступає від використання авторських мовних засобів; 1 бал - відзначаються аграматизми, повтори, неправильне використання слів; 0 балів - переказ не виконано.

3. Формування вміння самостійно складати розповідь: 5 балів - вільний переказ після першого розповідання; 2,5 бали - була потрібна допомога (1-2 питання) або ж повторне читання; 1 бал - переказ з допомогою поставлених питань; 0 балів - переказ не відтворено навіть за допомогою дорослого.

Після виконання двох завдань бали підсумовувалися за всіма критеріями.

Другий напрямок пов'язаний з дослідженням власне мовлення дитини в усіх аспектах (фонетичного, лексичного, граматичного, семантичного аспектів мовленнєвої діяльності).

Критерії та показники мовлення дошкільників:

- правильна звуковимова: правильна вимова звуків, чітка дикція, оптимальна сила голосу;
- лексико-граматична сторона мовлення: багатий словниковий запас, знання предметів та його частин, володіння умінням змінювати слова у відповідності до граматичних категорій.
- семантичний аспект: розуміння значення слів (синонімів, антонімів, багатозначних слів).

Методика «Звук сховався»

Мета: визначення місця звука у слові (початок, середина, кінець). Завдання виконується з підгрупою дітей.

Обладнання: (на кожну дитину). Смужка паперу, поділена на три частини різного кольору: жовту, білу, коричневу; картинки (9 шт.) на звук [ш] - щука, ящик, плащ; на звук [к] - курка, стакан, мак; на звук [р] - рак, відро, сокира. Білий колір, жовтий, коричневий.

Педагог пропонує дітям виконати такі вправи:

ігрова вправа «Звуки грають в хованки»

«Діти, ви пам'ятаєте, що слова складаються зі звуків. Один і той же звук може чути в одних словах на початку, в інших - в середині або в самому кінці слова. Подивіться на смужку. Уявімо, що це слово. Жовтий колір на смузці позначає звук на початку слова, білий колір - звук в середині слова, коричневий колір - звук в кінці слова. Тепер я буду називати (по черзі) звуки, які стануть грати з нами в хованки, і місце, де вони ховаються в словах. Ви знаходите картинку, на якій зображений предмет з названим звуком, і кладете її на той колір смужки, який позначає місце звука в слові (початок, середина, кінець). Отже, розпочинаємо».

Зразки інструкцій: «Знайдіть на картинках предмет, в назві якого звук [ш] стоїть на початку слова. Покладіть цю картинку на жовту частину смужки»; «Знайдіть на картинках предмет, в назві якого звук [к] стоїть в середині слова. Покладіть цю картинку на коричневу частину смужки». При правильному виконанні завдання на смузці повинні бути викладені такі картинки: на жовтій частині - щука, на білій - стакан, на коричневій - сокира.

Методика «Предметний словник»

Мета: виявлення вміння називати частини предметів.

Хід обстеження: Педагог викладає перед дитиною предметні картинки із зображенням автомобіля (легковий), будинка і просить назвати предмети і їх частини. Педагог може указкою показати деякі частини зображеного предмета, що допоможе дитині вичленувати частину з цілого і назвати її. У старшому дошкільному віці бажано, щоб діти вказували частини і деталі, які

не видно на зображенні. Якщо дитина не називає невидимі частини, то педагог задає питання: «Що ще є у машини? Що є в будинка?». Наприклад: машина - колеса, кермо, бензобак, двері (передня, задня), вітрове скло, дзеркало, мотор, гальмо, ремінь безпеки, салон, сидіння та ін; будинок - стіни, дах, двері, ганок, вікно, труба, сходи, кімнати, стеля та ін.

Методика «Чого не стало?».

Мета: визначити вміння вживати іменники множини в родовому відмінку.

Педагог використовує той же демонстраційний матеріал, що і в попередньому завданні. Закриваючи чистим аркушем паперу картинку, на якій зображено кілька предметів (множина іменників), педагог запитує: «Чого немає?» або «Чого не стало?» (Дерев, стільців, пір'я, листя, якорів).

Розвиток семантичної сторони мови є одним з основних умов становлення навичок зв'язного мовлення і мовленнєвого спілкування дошкільника.

Завдання № 1. Підібрати антоніми до наступних слів:

Проводиться у формі гри «Скажи навпаки». Дитині пропонується пограти в слова і підібрати до названого слова, протилежне за значенням: входить - ...; закриває - ...; встає - ...; піднімається - ...; повзе - ..., біжить - ...; відлітає - ...; лягає - ...; плаче - ...; кладе - ...

Оцінка: всього скласти 10 слів, максимальна кількість балів - 2 б., 2 бали - правильне виконання, 1 бал – виконує з допомогою педагога, 0 балів - відмова або далека словесна заміна.

Завдання № 2. Пояснити слова, які мають декілька значень.

Перед проведенням дослідження пояснюємо дітям, що багатозначні слова мають пряме і переносне значення. Пряме значення зрозуміле нам поза контекстом, а переносне тільки у контексті. Ми підібрали мовленнєвий матеріал з урахуванням розуміння дітьми основного значення слова та його відтінків.

Дітям пропонували підібрати словосполучення до багатозначного слова і пояснити їх значення. Пропонували назвати словосполучення, яке має пряме значення і переносне. Слова, які пропонувалися дітям: *теплий, свіжий, хвостик, ніжка, голка, іде, голова, золотий*.

Таким чином, з метою вивчення сформованості мовлення у дітей, було підібрано комплекс методів, які пов'язані між собою і доповнювали один одного, а разом дозволяли отримати цілісну характеристику досліджуваного явища.

У роботі з дорослими нами проведено *анкетування*.

Анкетування вихователів ставило за мету: вивчити стан проблеми в сучасних ЗДО, обізнаність вихователів з оптимізації мовленнєвої діяльності дошкільників, використання методів, які є оптимальними для даного процесу.

Анкетування передбачало анонімність, що забезпечувало щирість і відкритість відповідей педагогів. У анкетуванні взяли участь 8 вихователів. Запитання анкети були спрямовані на вивчення розуміння важливості самої проблеми щодо мовленнєвого розвитку дітей, методів, які педагоги використовують для формування мовної та комунікативної компетентностей, збагачення мовлення дітей формулами мовленнєвого етикету.

Нас цікавило, в якій мірі педагоги використовують художню літературу, зокрема казки, і які методи та прийоми застосовують при організації мовленнєвої діяльності дітей. Нами було розроблено анкету (*див. дод. А*), запитання якої дають можливість дослідити практичну діяльність педагогів щодо оптимізації мовленнєвої діяльності дошкільників засобами казкотерапії.

Загальна обізнаність батьків щодо розвитку мовлення їхніх дітей, досліджувалась також за допомогою методу *анкетування*, який дав можливість охопити значну кількість респодентів. Батькам дошкільників пропонували відповісти на запитання анкети (*див. дод. Б.*), завдяки чому було одержано інформацію, яка наближена до реального стану речей. Анкета складалася з восьми запитань, в межах яких, ми намагалися з'ясувати, чи

розуміють батьки рівень розвитку мовлення своєї дитини, чи використовують художню літературу і, зокрема, казки, задля мовленнєвого розвитку малюка; чи є вдома бібліотечка дитячих книг, і яким способом та методам надають перевагу з метою оптимізації мовлення дитини.

Отже, розроблена цілісна методика на визначення рівнів розвитку мовлення дошкільників та ролі педагогів та батьків в оптимізації даного процесу. Комплекс методів адаптовані до досліджуваної проблеми, їх взаємодоповнюваність сприяє комплексному вивченню реального стану мовленнєвого розвитку старших дошкільників.

2.2. Визначення рівнів сформованості мовлення у дітей старшого дошкільного віку

Аналіз результатів констатувального експерименту здійснювався за виділеними нами напрямками. На першому етапі нами були проаналізовані завдання, які діти виконували з тестової методики Т.Фонекової. За допомогою цих завдань ми вивчали сформованість зв'язного мовлення у дітей.

Критеріями та показниками виступали:

- звукова культура мовлення: сприйняття мови, артикуляція, дикція, виразність мови;
- словниковий запас: пасивний словник, активний словник;
- граматичний лад мови: морфологічний склад мови, синтаксична сторона мови, словотвір;
- зв'язне мовлення: монологічне мовлення, діалогічна мова.

Перше завдання була спрямоване на вивчення вміння дітей складати розповідь. Результати першого завдання визначалися за кількістю балів, які дитина набрала. Результати сформованості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку за даними аналізу складання розповіді виявились наступними: діагностика сформованості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку 6-7 років виявила 15% дітей з високим рівнем мовленнєвого

розвитку. А саме дітей, які здатні сформулювати основну думку тексту, послідовно і точно побудувати розповідь. Застосовувана лексика відповідає віковій нормі, сформовано вміння побудови складних речень. Більшість, а саме - 75% дітей перебувають на середньому рівні сформованості зв'язного мовлення, що відповідає віку: допускають повтори у вживанні виразних засобів, неточності в узгодженні слів. Діти правильно вимовляють усі звуки мови, володіють навичками інтонаційної виразності і 10% рівень розвитку мовлення не відповідає нормативним показникам. Діти допускають граматичні помилки, потребують навідних запитань і підказки дорослого, не вміють узгоджувати слова в роді, числі, відмінку. За результатами дослідження даної методики, ми бачимо, що у старших дошкільників переважає рівень розвитку зв'язного мовлення, що відповідає віку (75%). Діти вміють слухати і розуміти мову. Беруть участь в спілкуванні частіше за ініціативою інших. При розповіді припускаються помилок і незначних пауз, мовлення відрізняється не високим лексичним запасом, частіше користуються не пов'язаними між собою фразами, намагаючись описати те, що сталося з ними або побачене, вдаються до формул, запропонованих педагогом. Найменша кількість дітей (10%), знаходяться на рівні, що не відповідає віку. Згідно з дослідженнями О. Ушакової, Є. Струніної, зв'язне мовлення дітей цієї групи не сформоване. Діти, такого рівня розвитку зв'язного мовлення малоактивні і небалакучі в спілкуванні з дітьми і педагогом. Неуважні і не вміють послідовно викладати свої думки про побачене і точно передавати їх зміст. Словник не відповідає віковій нормі, висловлювання схематичні і згорнуті. Високий рівень сформованості зв'язного мовлення у старших дошкільників становить 15%. Діти з таким рівнем розвитку зв'язного мовлення вміють слухати і розуміти мову. Беруть участь в спілкуванні з власної ініціативи. При описі не допускають помилки і паузи, відрізняються високим лексичним запасом. Добре виражають основну думку оповідання. Послідовно викладають свої думки про побачене і сприйняте, точно передають його зміст. Уміють почати і правильно закінчити розповідь без

зайвих вставок і повторень, пропусків істотних епізодів. Можуть правильно побудувати речення, зв'язати речення між собою, тобто грамотно оформити висловлювання.

Аналіз результатів другого завдання виявився наступним: 12% дошкільників проявили вміння переказувати текст, не відступаючи від змісту і озвучуючи всі структурні ланки, цілісно будували свій переказ, дотримуючись логічності і послідовності. При цьому не порушували авторського лексико-граматичного оформлення тексту та мовних засобів. Не потребували допомоги дорослого.

14% дітей не вміють переказувати текст, у них відсутні навички відтворення тексту. Навіть з допомогою дорослого, вони не вміють логічно оформити висловлювання, правильно поєднати слова в речення. Спостерігаються аграматизми, повтори, неправильне використання слів. І найбільша кількість дітей (74%) показали середній рівень сформованості уміння переказувати текст. У їхньому переказі мають місце незначні відступи від теми тексту, скорочення змісту. Граматичні норми дотримані, але висловлювання оформлене стереотипно, спостерігаються синонімічні заміни, а це означає, що дитина відступає від авторських мовленнєвих засобів. Дана категорія дітей потребувала повторного читання тексту. Однак, як і під час попередньої методики, ми побачили, що більша частина дітей мають середній рівень сформованості зв'язного мовлення.

Другий напрямок нашої роботи передбачав дослідження мовлення дітей в межах сформованості фонетичного, лексичного, граматичного, семантичного аспектів мовленнєвої діяльності.

Вивчаючи сформованість звукової культури мовлення, було встановлено, що у 15% дітей спостерігалися порушення звуковимови. Нестійка вимова окремих звуків (чистий звук зустрічається, але не у всіх позиціях, відсутня автоматизація звука). Трапляються часті випадки заміни одного звука іншим, не чітка дикція. Не вміють регулювати силою голосу, говорять досить мляво, не чітко. 36% дошкільників мають правильну

звуківимову, практично всі звуки мовлення вимовляють правильно, однак дещо спостерігається значне пом'якшення вимови звуків. Решта (49%) дітей знаходяться на середньому рівні сформованості звуківимови, трапляються деякі неточності у вимові звуків, однак, звукова система мови сформована.

Методика, спрямована на вивчення словника показала, що у 18% дошкільників обсяг пасивного та активного словника нижче рівня допустимої норми. Недоліки словника виражаються в неправильних найменуваннях і в заміні іменників і прикметників займенниками. Спостерігаються значні труднощі в підборі слів однакових або протилежних за значенням. У 54% дітей обсяг словника близький до допустимого. В активному словнику переважають дієслова та іменники. Іноді зустрічаються жаргонізми. Підбір слів не завжди відповідає точному позначенню ознак (частин тіла тварини), не може підібрати слова подібні або протилежні за значенням.

І у 28% малюків лексичний склад характеризується повним обсягом пасивного та активного словника, діти розуміють слова з переносним значенням і використовують їх у мовленні. В словнику присутні всі частини мови, нелітературна лексика відсутня. Слова вживаються точно за змістом, при необхідності дитина користується синонімічною заміною, вміє також підбирати слова, протилежного значення.

І вивчаючи граматичний лад мови, встановили, що 25% дітей не вміють самостійно створювати нові слова. У мовленні дитини присутня велика кількість граматичних помилок, які вона не помічає, не вміє правильно узгоджувати слова у реченні. Неправильне відтворення слів; порушення структури тексту; бідність лексики; численні паузи; необхідність в підказках.

У 61% дітей граматичний лад мови включає різні частини мови. Діти активно вживають дієслова та іменники, однак нові слова не так часто з'являються у їхньому мовленні, нелегко їм дається підбір суфіксів. Дитина, як правило, використовує прості речення, неохоче займається словотворчістю. За допомогою педагога дитина виправляє свої граматичні помилки.

Решта дітей (14%) часто використовують в мовленні прості поширені речення, вдаються до словотворчості, створюючи безліч неологізмів. Діти самостійно утворюють слова, підбираючи потрібний суфікс. У них з'являється критичне ставлення до граматичних помилок, уміння контролювати своє мовлення. Дитина часто використовує в мовленні складносурядні і складнопідрядні речення, зв'язне мовлення.

За підсумками виконання всіх завдань, аналізу протоколів, дошкільники були розподілені за рівнями розвитку мовлення. Результати представлені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Якісно-кількісна характеристика рівнів сформованості мовлення у дітей

Рівні	Характеристика рівнів	Кількісний розподіл (%)
Високий рівень.	Діти мають стійку чисту звуковимову. Словник дитини характеризується повним обсягом пасивного та активного словника, розуміє слова з переносним значенням і використовує їх у мовленні, в словнику присутні всі частини мови, нелітературна лексика відсутня. Слова вживаються точно за змістом, при необхідності дитина користується синонімічною заміною, вміє також підбирати слова, протилежного значення. У мовленні присутні слова різних частин мови. Діти активно займаються словотворчістю, створюючи безліч неологізмів. Дитина часто використовує в мовленні складносурядні і складнопідрядні речення. Послідовна і точна побудова переказу; використання авторських слів і своїх точних словозамін; повна відсутність невинуватих пауз; наявність різних типів речень; відсутність граматичних помилок.	18

Середній рівень:	Діти мають нестійку вимову окремих звуків (чистий звук зустрічається, але не у всіх позиціях, не автоматизований). Обсяг словника близький в межах норми. В активному словнику переважають дієслова та іменники. Іноді зустрічаються жаргонізми. Підбір слів не завжди відповідає точному позначенню ознак (частин тіла тварини), не може підібрати слова подібні або протилежні за значенням. В мовленні дітей присутні різні частини мови, але дитина неохоче займається словотворчістю. Дитина часто використовує в мові прості поширені речення. Незначні відхилення від тексту; відсутність порушень логіки; відсутність граматичних помилок; переважання простих речень; відсутність тривалих пауз; невелика кількість підказок.	67
Низький рівень.	Діти мають порушення у звуковимові. Обсяг пасивного та активного словника нижче рівня допустимої норми. Недоліки словника виражаються в неправильних найменуваннях і в заміні іменників і прикметників займенниками. Спостерігаються значні труднощі в підборі. У мовленні дітей, як правило, переважають дієслова та іменники. Нові слова не так часто з'являються. Діти не вміють самостійно створювати нові слова. У мовленні дитини присутня велика кількість граматичних помилок, які вона не помічає. Дитина в мові, як правило, використовує прості речення. Неправильне відтворення; порушення структури тексту; бідність лексики; численні паузи; необхідність в підказках.	15

Таким чином, нами було встановлено, що переважна більшість дітей (67%) мають *середній рівень* сформованості зв'язного мовлення; 18% дітей володіють *високим рівнем*, мають сформовані вміння щодо володіння монологічним та діалогічним мовленням, виявляють словесну творчість у різних видах мовленнєвої діяльності. Але той факт, що 15% дітей знаходяться на *низькому рівні* розвитку зв'язного мовлення, говорить про те, що даний напрямок потребує подальшої роботи педагогів щодо оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників.

2.3. Вплив педагогів та батьків на розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку

Аналіз анкетних даних дозволив виявити, що 100% педагогів надають важливе значення розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. Разом з тим, педагоги зазнають труднощів у визначенні компонентів зв'язного мовлення. Найчастіше педагоги не відрізняють базові компоненти зв'язного мовлення від видів мовних висловлювань.

Більшість педагогів (56%) надають перевагу казкам та оповіданням; 34% опитаних на перше місце у старшій групі ставлять авторські оповідання та вірші; 28% педагогів зазначили, що у їхній роботі мають місце всі жанри художньої літератури.

Роботу з казкою проводять всі вихователі. Надають перевагу читанню та розповіданню, переказуванню, бесіді за прочитаним, театралізації та інсценізації казки. Тільки 32% педагогів зазначили, що активно залучають дітей до ігрової діяльності за змістом казки, це можуть бути різноманітні види ігор, в тому числі і дидактичні. Також ці ж вихователі відмітили організацію свята казки та самостійне складання дітьми казок. 28% педагогів проводять тематичні розважальні заняття на основі змісту казки. На таких заняттях формуються всі структурні компоненти зв'язного мовлення. Починаючи від звуковимови і закінчуючи граматичною будовою мовлення. Такий термін як «казкотерапія» ніхто з педагогів не вживав.

На запитання «Які форми, методи і прийоми застосовуєте при навчанні дітей монологічного мовлення?», частина педагогів не змогли чітко розмежувати «метод» і «прийом». 47% респондентів називають бесіду як одну з основних форм роботи в даному напрямку, 27% - інсценування, 18% - сюжетно-рольову гру.

У більшості випадків педагоги перераховують прийоми роботи з розвитку мовлення дітей (читання, обговорення, складання загадок і

оповідань, розповідання за сюжетними картинками, мовні хвилинки, розглядання, дидактичні ігри, заучування віршів, моделювання).

Недостатньо часто в своїй діяльності педагоги використовують розповіді з особистого досвіду, складання казок за опорними словами, моделями, придумування казки за заданим початком або навпаки. У процесі такої роботи розвивається, водночас, і мовленнєва творчість дітей.

При навчанні дошкільників діалогічного мовлення, всі педагоги назвали бесіду, але тільки 20% педагогів змогли перерахувати види бесід. Практично усі з них виділили бесіду після читання казки чи оповідання. 52% вихователі виділили розмову з дітьми, але більше уваги було приділено не процесу життєдіяльності, а організованим заняттях, де і відбувалися розмови з дітьми.

Переказування як метод роботи з розвитку мовлення, використовують всі педагоги. До повного переказу вдаються всі педагоги. Переказу за частинами надають перевагу 64% педагогів, колективний переказ присутній у 36% вихователів. Навчаючи дошкільників переказувати художній твір, практично ніхто не зазначив інсценування за ролями та творчий переказ. Інсценування педагоги виділяли як окрему форму роботи, яка організовувалась після детального вивчення змісту казки чи оповідання.

Також, відповідаючи на останнє запитання, всі педагоги написали, що завжди залучають дошкільників до розігрування художніх творів, внаслідок чого відбувається розвиток їх зв'язного мовлення, засвоєння навичок діалогічного мовлення.

Таким чином, можна відмітити, що педагоги використовують художню літературу і, зокрема, казки, з метою розвитку мовлення дошкільників. Однак, на нашу думку, методи роботи з казкою можна урізноманітнити задля оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників.

Проаналізувавши відповіді батьків на запитання анкети, можемо констатувати, що не всі ставлять перед собою зпитання «На якому рівні розвинене мовлення їхньої дитини». 68% батьків вказали, що дитина розвивається відповідно віковим можливостям, 15 % зазначили, що дитина має

незначні недоліки у вимові слів, а решта – 18% призналися, що не замислювались над цим питанням. В усіх вдома є дитячі книжки, однак більше 15 книжок мають одиниці (12% сімей). Батьки зазначили, що діти більше цікавляться гаджетами, комп'ютером, цікавими іграми, ніж читанню казок чи оповідань. Тому тільки 36% батьків написали, що їхні діти просять прочитати казку і проявляють бажання обговорити її сюжет. 6% батьків призналися, що їм не вистачає часу читати казки, тому часто відмовляють дитині.

Щодо методів розвитку мовлення дітей, більшість батьків надали перевагу перегляду телепередач; використанню комп'ютерних ігор; частково, читанню та переказуванню казок. На жаль, виділилась група батьків (8%), які написали «ніякими», жаліючись на брак часу.

Не всі батьки спонукають своїх дітей до переказування художніх творів, таке бажання мають тільки 16% батьків. Вони зазначили, що після читання казки обов'язково пропонують дитині переказати сюжет, або невеликий фрагмент твору. Обговорюють дії та вчинки героїв, ставлення малюка до них. Решта батьків або обмежуються тільки читанням, або посилаються на інших членів родини (бабуся, дідусь, братик, сестричка) чи визначають, що навчити дитину переказувати, це є обов'язком закладу дошкільної освіти.

Біля 50% батьків зазначили, що їхні діти, крім ЗДО, відвідують інші освітні установи. Більшість з них відвідують різні гуртки, спрямовані на розвиток індивідуальних здібностей дитини (малювання, хореографія, спортивні секції тощо), тільки 2% відвідують розвивальні центри, де планується робота і щодо розвитку мовлення дитини.

Отже, можна зробити висновок, що батьки недостатньо приділяють уваги розвитку мовлення своєї дитини, використовуючи твори художньої літератури і, зокрема, казки.

Підсумовуючи вище зазначене, можемо констатувати, що з метою оптимізації мовлення дитини старшого дошкільного віку необхідна систематична робота як вихователів, так і батьків. Тільки спільна співпраця

забезпечить повноцінний мовленнєвий розвиток дітей, що включає в себе сформованість всіх базових компетенцій.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Система роботи констатувального етапу дослідження забезпечила визначення рівнів сформованості мовлення у дітей старшого дошкільного віку та дала підстави для розширеної характеристики мовлення дітей кожного, визначеного нами, рівня.

Проаналізувавши наукові джерела, ми виділили критерії та показники сформованості мовлення дітей даного вікового етапу. Це: сформованість звуковимови (правильна вимова звуків, чіткість дикції, оптимальна сила голосу); лексична та граматична сторони мовлення (активний та пасивний словник, його багатство, вміння узгоджувати слова в роді, числі, відмінку); розвиток зв'язного мовлення (сформованість монологічного та діалогічного мовлення); семантичний аспект (здатність розуміти значення слів).

На основі розроблених критеріїв та їх показників, нами було визначено рівні сформованості мовлення дітей дошкільного віку: високий, середній, низький. Встановлено, що дошкільників, віднесених нами до високого рівня було 18%, середнього – 67%, низького – 15%. Ми бачимо, що переважна більшість дітей мають середній рівень мовленнєвого розвитку. Наявність дошкільників із низьким рівнем сформованості мовлення актуалізує необхідність посилення уваги педагогів і батьків до формування в них даної якості.

З'ясовано, що на мовленнєвий розвиток дошкільників мають значний вплив вихователі та батьки. Вони є важливим джерелом збагачення словника дитини, зокрема, формулами мовленнєвого етикету, формування граматичної правильності, монологічного та діалогічного мовлення.

Проаналізувавши відповіді на запитання анкет, встановлено, що педагоги і частина батьків небайдужі до мовленнєвого розвитку дитини, мають прагнення сформувати у них правильне літературне мовлення, створивши для цього оптимальні умови.

РОЗДІЛ III. СИСТЕМА РОБОТИ ЩОДО ОПТИМІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ

3.1. Обґрунтування педагогічних умов оптимізації мовленнєвої діяльності дітей у ЗДО

Результати констатувального експерименту засвідчили, що педагоги та батьки не в повній мірі використовують можливості роботи з казкою як метод розвитку мовлення дошкільників. З метою оптимізації даного процесу, нами виділені педагогічні умови, які, на нашу думку, сприятимуть мовленнєвому розвитку дошкільників із застосування казкотерапії. Такими умовами є: *підбір казок відповідно до вікових особливостей дошкільників (наявність мовних засобів виразності, засобів образності (епітети, метафори, порівняння, антоніми, синоніми), наявність багатозначних слів); застосування сучасних форм та методів роботи з казкою; організація різноманітної художньо - мовленнєвої діяльності (діяльності, пов'язаної зі сприйняттям, відтворенням змісту казки) дітей як в процесі організації ЗДО, так і у вільній діяльності.*

Ефективність педагогічного впливу залежить від активності дитини в умовах мовної діяльності. О. Сомкова підкреслює, що дослідження останніх років Г. Вергелес, О. Сонцева свідчать про те, що інтенсивність розвитку дитини в мовленнєвій діяльності прямо залежить від ступеня освоєння нею позиції суб'єкта цієї діяльності: чим активніша дитина, чим більше вона залучена до цікавої для себе діяльності, тим кращий результат [39].

Педагогу важливо спонукати дітей до мовленнєвої діяльності, стимулювати мовну активність не тільки в процесі щоденного спілкування, а й в процесі спеціально організованого навчання. Оптимізація мовленнєвої діяльності дітей з використанням казки залежить, в першу чергу, від врахування педагогом рівня сприйняття дитиною художнього твору.

Е.Флерина розглядає сприйняття казки як активний процес, що передбачає не пасивне сприйняття, а діяльність, що реалізується у внутрішньому сприйнятті, коли дитина переносить на себе події і ніби виступає їх учасником, внаслідок чого виникає ефект особистої присутності [51].

Протягом життя дитини, художнє сприйняття розвивається і вдосконалюється. Вікові особливості сприйняття дошкільниками художнього твору були виділені Л. Гурович. Вона виділила два періоди: від двох до п'яти років, коли малюк недостатньо чітко відокремлює життя від мистецтва, і після п'яти років, коли мистецтво, в тому числі і мистецтво слова, стає для дитини самоцінним [19].

Характеризуючи вікові особливості сприйняття дитиною дошкільного віку казки, варто зазначити, що для молодших дошкільників характерною рисою є те, що розуміння тексту малюком залежить від його особистого досвіду; дитина усвідомлює події тоді, коли викладені послідовно; ще не розуміють вчинків і мотивів головного героя. Тому на даному віковому етапі малят потрібно навчати слухати і правильно сприймати казки. При цьому важливе значення має виділення образної мови, повторення слів та виразів, які мають емоційне забарвлення.

Засвоюючи зміст казки, діти вчаться передавати слова різних героїв. І навіть якщо вони повторюють інтонації дорослих, вихователя, це закладає основи для подальшого самостійного розвитку мовлення та інтонаційної виразності в більш старшому віці.

Старший дошкільний вік характеризується здатністю дитини усвідомлювати події, які були відсутні в її особистому досвіді. Діти розуміють вчинки героїв, можуть пояснити їх дії, сприймають зміст тексту в єдності змісту і форми.

Дослідження О.Ушаковой, В.Гербової, Ф.Сохіна свідчать про те, що в старшому дошкільному віці підвищується мовленнєва активність дитини: швидко зростає словниковий запас, діти вживають слова в

найрізноманітніших граматичних і синтаксичних поєднаннях, висловлюють свої думки не тільки простими, а й складними реченнями; навчаються порівнювати, узагальнювати і починають розуміти значення абстрактного значення слова.

Підбираючи казки для роботи з дошкільниками, педагоги керуються програмами розвитку та виховання дітей, в яких виділені художні твори, в тому числі і казки, відповідно до вікових категорій дітей. Вибір методів і прийомів роботи з казкою залежить від віку дітей, виду розповідання, етапу навчання, вирішуваних завдань, рівня мовленнєвого розвитку дітей. У сучасній методиці розвитку зв'язного мовлення, як зазначає Л. Шадріна, переосмислено застосування багатьох традиційних прийомів. Так, в традиційній методиці навчання дітей розповідання важливе місце, особливо на початкових етапах навчання, займає складання дітьми оповідань на основі наслідування, за зразком. В даний час зразок розповіді може використовуватися для її подальшого аналізу [55].

Ефективним прийомом формування у дітей мовленнєвих здібностей та знань про структуру тексту є моделювання. А.Бородич, Т.Ткаченко, Н.Смольнікова, О.Ушакова зазначають, що моделювання відображає послідовність смислових частин казки в наочно-образному плані. Наочне моделювання можливо використовувати при навчанні дітей переказування казки, складання розповіді на основі змісту казки; навчання творчому розповідання. Науковці рекомендують різні види моделей: предметні, схематичні, предметно-схематичні.

Як зазначає О.Бован, величезний вплив казкотерапії на дітей полягає в тому, що постійне сприйняття казок не тільки призводить до формування необхідних функцій уваги і пам'яті, а й змінює загальне ставлення дошкільнят до навколишньої їх дійсності, сприяючи при цьому мотивації до активного міжособистісного спілкування [4].

Вище зазначений науковець виділяє методи роботи з казкою: словесна режисерська гра; переказ від імені літературного героя; словесне малювання;

психогимнастика; методи «А що потім»; «Спільне рішення проблемного питання до казки»; «Зміна ситуації в знайомих казках»; «придумування коротких історій»; «Моделювання»; «Казка про самого себе»; «перебріхувань казки»; «Біном фантазії»; «Казки по-новому»; «Казка - калька» [4].

Е. Чех виділяє кілька варіантів роботи з казкою:

- розповідь казки,
- малювання казки,
- казкотерапевтична діагностика,
- створення казки,
- виготовлення ляльок,
- постановка казки [54].

Обґрунтовуючи педагогічну умову: організація різноманітної художньо-мовленнєвої діяльності варто зазначити, що діяльність вихователя повинна бути спрямована на стимулювання інтересу до творчості імпровізації. Для організації цієї діяльності необхідно створення спеціальної зони, в яку входили б куточки книги, ілюстрації і картини, технічні засоби тощо. Всі куточки зони художньо-мовленнєвої діяльності повинні бути добре оснащені посібниками, необхідними для даної діяльності. Вирішальну роль при організації художньо-мовленнєвої діяльності відіграє наявність у дітей хороших знань з літератури і елементарних знань і умінь використання наявних знань в нових умовах, в самостійній діяльності.

На початкових етапах організації цієї діяльності спрямовуюча і керівна роль належить вихователю. Поступово, у міру формування у дітей необхідних умінь і навичок, засвоєння потрібних знань, роль вихователя стає другорядною, дітям надається велика свобода, і вихователь тільки допомагає їм в тих випадках, коли вони в чомусь не справляються.

На думку С. Чеморган, художньо-мовленнєва діяльність розглядалася і розглядається в дошкільній педагогіці як засіб формування виразності і образності мови. Однак, на сучасному етапі засобами художньо-мовленнєвої

діяльності вирішується всі завдання мовленнєвого розвитку дошкільника [53, с.28-29]

Л. Фесюкова вказує на те, що одним з важливих завдань у розвитку мовлення дітей є формування самостійності в художньо-мовленнєвій і театральній-ігровій діяльності, розвиток їх творчих здібностей. Адже в процесі роботи над виразністю висловлювань персонажів, власних висловлювань активізується словник дитини, удосконалюється звукова культура мовлення [50].

Таким чином, в процесі оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників педагог має враховувати лінгвістичний, комунікативний, особистісно-орієнтований підходи до мовленнєвого розвитку кожної дитини. Важливим методом формування у дітей усвідомленого зв'язного висловлювання є казкотерапія. В результаті застосування казкотерапії, дитина засвоює мовленнєві уміння та навички, а також чимало нових рис, таких як творчість, активність, емоційність, самостійність. Реалізація вище зазначених педагогічних умов забезпечить повноцінний мовленнєвий розвиток кожній дитині.

3.2. Методика формувального експерименту

Мета експерименту: розробити систему роботи, яка б сприяла оптимізації мовленнєвого розвитку старших дошкільників засобами казкотерапії.

Завдання експерименту:

1. Підібрати форми та методи роботи з казкою, які забезпечать оптимізацію мовленнєвої діяльності дошкільників старшого віку.
2. Розробити систему роботи з педагогами та батьками, яка дозволить розширити їхні знання щодо використання казкотерапії у розвитку мовлення дітей.

Теоретичними засадами розробки формувального експерименту виступили праці Е.Водовозової, Н. Гавриш, Л.Гурович Е.Струніної, О.Ушакової, В. Макарової, Д.Родарі, Е.Ставцева, М. Мирошкіної, Є.Фльоріної та ін. У яких науковці свідчать про можливість ефективного використання казкотерапії для розвитку мовлення дітей, оскільки використання даного методу дозволяє збагатити словник дитини, виховати культуру мовленнєвого спілкування дошкільників.

Нами були визначені етапи роботи над твором:

1. Читання тексту дітям, із залученням дітей до промовляння його окремих фрагментів.
2. Закріплення знання тексту.
3. Передача точності викладу тексту.
4. Робота над імітацією голосу, рухів, інтонацій.
5. Прослуховування тексту в записі.
6. Проказування тексту в режимних моментах.
7. Розвиток творчості при розігруванні ролі.

Ми підготували казку *«Рукавичка»*. Подальша робота відбувалася з урахуванням виділених етапів.

1 етап - «занурення в казку». Пропонуємо дітям закрити очі і запросити в гості казку.

2 етап - виразне читання тексту казки дітям.

3 етап - переказування окремих фрагментів казки в різних видах діяльності дітей.

4 етап - закріплення елементів дій з ляльками. Дітям пропонували показати, як йде лисичка, як стрибає жаба, як рухається зайчик.

5 етап - закріплення тексту казки. На цьому етапі важливо не втратити авторський сюжет. Обов'язково підтримувати активність дітей у грі.

6 етап - вчити дітей вмінню змінювати голос. Разом з тим надавати дітям більше свободи в самовираженні. Наприклад, можна запропонувати дітям попроситися в рукавичку як мишка.

7 етап - закріплення діалогу двох персонажів казки. Наприклад, як зайчик розмовляв з лисичкою.

8 етап - заключна режисерська театралізована гра. Пропонували дітям розіграти казку за ролями.

Казки підбиралися з урахуванням віку дитини, оповідач завжди користувався прийомами емоційного підкріплення для естетичної цінності сприйняття. Тому читання казки було особливим ритуалом, з дотриманням всіх засобів логіко-емоційної виразності, враховуючи можливості дітей старшої вікової групи.

Робота з розвитку мовлення із застосуванням прийому казкотерапії планувалася і на організованих заняттях, і в процесі життєдіяльності.

У самостійній діяльності, в процесі гри, використовувалися різні види театрів: настільний, пальчиковий, ширми для лялькового театру, аудіотека щодо прослуховування казок. Діти вчилися самостійно організовувати сюжетно-рольові ігри, відтворюючи в дійсності казкові сюжети, розігрувати сюжети казок в театральних, режисерських іграх та в іграх-драматизація.

Залучали дітей до показу лялькового театру. Так само діти малювали улюблених героїв або окремі сюжети з казок, а потім у мовленнєвому плані виражали свої враження.

Проводилися заняття з розвитку мовлення, на яких ми використовували метод казкотерапії. Методичні рекомендації та саме заняття висвітлені у додатку (*див. дод.В*). Робота на заняттях включала: читання або розповідь казки, потім її обговорення; переказ казок; розповідання казок від третьої особи; групове розповідання казок; розповідання казок по колу; елементи драматизації, програвання казки за ролями і т.д.

Дітям надавалася можливість засвоїти емоційно-чуттєвий досвід спілкування; зміст казкового твору; опанувати засобами побудови самостійної активної взаємодії з казковими образами; творчими можливостями самостійного складання казок.

Нами був використаний *метод моделювання*, розроблений Л. Венгером, Д.Ельконіним, Н. Ветлущкою. В його основі лежить принцип заміщення: реальний предмет дитина заміщує іншим предметом, його зображенням або яким - небудь іншим умовним знаком (предметні картинки, силуетні зображення, геометричні фігури).

За технологією Н. Веракса, А. Веракса, робота над однією казкою проходить за таким планом:

- Читання казки і відповіді на питання.
- Розкладання картинок.
- Заміщення персонажів казки.
- Моделювання казки.
- Розігрування казки.
- Розповідання фрагментів казки.
- Розповідання всієї казки.
- Розігрування казки [12].

Наочна модель виступала у нас в якості плану. Це сприяло засвоєнню дитиною різних структур мови. Використання методу дозволяє дітям легше сприймати і переробляти зорову інформацію, зберігати і відтворювати її.

Нами були визначені основні завдання роботи з використанням методу моделювання:

- формувати вміння будувати повні і виразні відповіді за змістом казки;
- вчити створювати уявні образи і підбирати замітники для позначення персонажів казки;
- розвивати розуміння змісту казки на основі наочної моделі;
- удосконалювати вміння використовувати замітники при переказуванні казки.

Робота з казкою здійснювалась у *трьох напрямках*:

1. Ознайомлення з казкою.

2. Засвоєння художньо-літературних засобів, фонетичної, лексичної, граматичної компетенцій, зв'язної, виразної мови. У межах даного напрямку мали місце такі види роботи:

а) знаходження в казці епітетів, порівнянь і включення їх у власні сюжети;

б) характеристика предметів із виділенням їхніх характерних ознак.

Нами були запропоновані ігри («Скажи по іншому», «Скажи навпаки») в яких використовувались синоніми і антоніми;

в) активізація дітей до побудови повних відповідей на запитання, що стосувались змісту прочитаної казки, залучення до ігор – драматизацій.

3. Розвиток мислення і уяви:

1) формування вміння підбирати умовні замітники щодо позначення персонажів казки;

2) розвиток уміння застосовувати створену модель під час переказування казки.

На початкових етапах діти використовували уже складену модель, а потім вчилися складати самостійно і користуватися нею під час переказування казки.

Спочатку діти створювали картинно-схематичний план послідовності складання казки. Після цього пропонували їм побудувати модель з готових елементів у вигляді карток із зображеними персонажами - замітниками, які поєднані між собою стрілками. Далі спонукали малят до переказування за створеною моделлю.

Перед цим ми звернулися до повторення вже знайомих дітям казок: «Солом'яний бичок» і «Півник і двоє мишенят». Діти пригадали героїв казок, уточнили їх кількість, портретне зображення. Переглянули картинки з казок і з допомогою настільного театру, обіграли їх.

Беручи за основу досвід роботи Н.Перминої, Т.Стоян [33], ми розробили систему роботи з навчання дітей складати власні казки на основі знайомих.

Мета: активізація словесної творчості дітей старшої вікової групи.

Завдання:

– ознайомити з жанром небилиці, вчити дітей сприймати небилиці, відрізнити реальну неправду від гумористичних фантазій; створювати радісний, веселий настрій;

– розвивати вміння складати свої небилиці;

– ознайомити зі способами зміни добре знайомих казок: перестановка подій всередині однієї казки, перестановка персонажів в рамках однієї казки, включення в сюжет казки додаткових персонажів, придумування кінцівки казки;

– тренувати дітей в умінні складати невеликі творчі розповіді.

Робота будувалася поетапно, матеріал давався з поступовим ускладненням.

Етапи роботи:

I етап: Складання небилиць за картинками і без опори на наочність.

Ми запропонували дітям гру «Що не так». Дітям пропонуємо не звичайний малюнок, а картинку-плутанину. Пропонувалось подивитися уважно і сказати, що не так? У цій грі дітям допомагаємо правильно будувати висловлювання: наприклад, «риби не літають по небу, а плавають у воді», «кататися на санках влітку неможливо, тому що немає снігу». (Картинки-плутанини можна знайти в Інтернет-ресурсах). В додатках наведені картини, які ми використовували в роботі з нашими дітьми (див. дод. Г). У процесі гри діти складають сюжет казки і будують висловлювання.

II етап: Складання казки на основі знайомих казок.

На цьому етапі дітей познайомили з трьома способами складання казок.

Перший спосіб - перестановка подій всередині однієї казки. Ми запропонували знайому дітям казку «Курочка Ряба». Говоримо дітям: «Що вийде, якщо в цій казці відбудеться інша подія? Наприклад, знесла курочка яечко. І виявилось воно абсолютно звичайним яйцем. Що в такому випадку робили герої казки? »

Для складання казок способом перестановки подій всередині однієї казки, ми використовували прості за сюжетом казки «Ріпка», «Теремок», «Рукавичка». В процесі роботи надавали дітям можливість самостійно вибирати одну із запропонованих казок.

Другий спосіб - перестановка персонажів в рамках однієї казки. Ми пропонували перевернути знайомі дітям казки, на кожне заняття брали по одній казці: «Вовк і семеро козенят», «Троє поросят і Сірий вовк», «Заяча хатинка». Коли діти засвоїли цей спосіб зміни казок, запропонували командну гру «Вгадай казку». Діти розділилися на три команди, командам було запропоновано перевернути казки, розподілити ролі і показати її дітям двох інших команд, які повинні відгадати цю казку. Для цієї гри були запропоновані так само добре знайомі дітям казки «Вовк і семеро козенят», «Троє поросят і Сірий вовк», «Заяча хатинка».

У такій грі допомога вихователя необхідна, так як дітям складно одночасно змінити казку, запам'ятати її і розподілити ролі. Заздалегідь потурбувалися, щоб у групі були атрибути до цих казок.

Третій спосіб - включення в сюжет казки додаткових персонажів. Пропонували дітям змінити казку «Червона шапочка». Працювали також з підгрупою дітей, запропонувавши їм «по секрету» скласти свою казку для Карлсона про «Червону шапочку». Хто прийшов до бабусі, випадково, або дізнавшись про її хвороби? Тим самим вовк, прийшовши до бабусі, може несподівано застати там будь-кого.

III етап: Придумування кінцівок до казок. На наш погляд, для знайомства з цим способом, найкраще підходить, уже добре знайома дітям, казка «Колобок». Вихователь розповідає казку до слів «Тільки ведмідь його і бачив. Котиться колобок, котиться, а назустріч йому лисиця. Давайте придумаємо свій кінець казки ...». Діти включали в казку нових персонажів, вибудовували нові діалоги, доповнювали епізодами, проявляли мовленнєву активність. Обов'язкова умова - казку необхідно завершувати щасливим

кінцем. Спочатку ми спільно придумували закінчення казки, щоб відрізнялося від оригінального, а потім діти самі справлялися із завданням.

У цій роботі ми розвивали творчу уяву, вчили дотримуватися логіки розвитку сюжету, емоційно за допомогою мовленнєвих засобів передавати переживання дійових осіб.

IV етап: Складання невеликих казок без опори на літературні тексти. Ми задавали дітям будь-яку тему, допомагали їм удосконалити сюжет і зрозуміло для слухачів викласти її.

Отже, нами була розроблена і адаптована система роботи з використанням казки з метою мовленнєвого розвитку старших дошкільників.

На даному етапі наша робота здійснювалась і з іншими учасниками освітнього процесу – *педагогами та батьками*. Для педагогів був підготовлений виступ на педагогічну раду на тему «Роль казкотерапії в мовленнєвому розвитку дошкільників» (див. дод. Д). та підготовлено дидактичні ігри на основі казок (див. дод. Ж). Виділено принципи роботи з казкою, види роботи, завдання.

Мета виступу: збагатити знання педагогів технологіями використання казкотерапії з метою оптимізації мовленнєвої діяльності дошкільників.

У межах формувального експерименту, здійснювалась і робота з *батьками*. Нами був підготовлений виступ на батьківських зборах на тему «Використання казки в мовленнєвому розвитку дитини» (див. дод. З), та пам'ятки (див. дод. К) в яких орієнтували батьків у виборі казок для дітей старшого дошкільного віку та методи роботи з казкою задля мовленнєвого розвитку їхніх дітей.

Таким чином, програма формувального етапу експерименту включала роботу з дошкільниками, педагогами та батьками. Методи роботи були підібрані відповідно до виділених нами педагогічних умов і сприяли оптимізації мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку.

3.3. Визначення ефективності проведеної роботи щодо оптимізації мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку засобами казкотерапії

Завершальним етапом кваліфікаційної роботи був контрольний експеримент.

Мета: здійснити порівняльну характеристику рівнів сформованості мовленнєвих навичок старших дошкільників до формувального етапу експерименту та після нього, визначення доцільності та результативності запропонованої системи роботи, перевірка наукової гіпотези. Експериментальна робота здійснювалась за схемою початкового етапу. Учасниками експерименту були ті ж самі учасники, що і на констатувальному етапі. Але на початковому етапі ми діагностували всіх дітей і показники були спільними для обох груп. Контрольний етап передбачав уже поділ дітей на групи експериментальну (ЕГ) та контрольну (КГ), оскільки виховні впливи здійснювались тільки по відношенню до дітей експериментальної групи, а діти контрольної групи засвоювали матеріал згідно календарного плану вихователя.

Аналіз розпочали із першого завдання, в межах якого дошкільники продемонстрували свої уміння складати розповідь. Нас цікавило питання, наскільки розвинулось зв'язне мовлення у дітей ЕГ і КГ.

Перевіряючи повторно уміння дітей складати розповідь, ми виявили, що у ЕГ, відповідно до визначених нами критеріїв, справились із завданням 26% дітей (на початковому етапі було 15%), у КГ зафіксовано 18% дошкільників. Цих малят ми віднесли до *високого рівня*. На *низькому рівні* залишилося 5% дітей ЕГ і 8% - КГ (на констатувальному етапі було 10%). Більшість дітей мали *середній рівень* умінь та навичок щодо складання розповіді. Це 69% ЕГ і 74% КГ дітей. Отже, як ми бачимо, у дошкільників старшої групи здатність до складання розповідей розвинена на *середньому рівні*. Деяко вищі результати у

ЕГ, оскільки з цією категорією дітей велася систематична робота на етапі формування.

Варто відмітити, що у дошкільників покращились уміння щодо побудови зв'язного тексту, дотримання логічної побудови та використання засобів виразності. У дітей збагатився і словниковий запас, оскільки більшість з них легко підбирали слова і доречно використовували їх у своїй розповіді. Нами було встановлено, що дошкільники стали використовувати у своїх розповідях фрагменти із казок, особливо початок, або кінцівку. Дехто вживав пряму мову улюблених персонажів, вставляли у свою розповідь прислів'я та приказки.

Проаналізувавши наступне завдання, ми отримали такі результати: 25% дітей ЕГ продемонстрували гарні уміння щодо переказу тексту, у КГ таких дітей виявилось 16% (на початковому етапі було 12%). На *низькому рівні* залишилося 6% дітей ЕГ і 10% КГ. Так як і при виконання першого завдання, більшість дошкільників перебували на *середньому рівні* (69% ЕГ і 74% КГ). Показники *середнього рівня* практично не змінилися, оскільки на констатувальному етапі була зафіксована така ж кількість дітей.

Збільшилась кількість дітей *високого рівня*, у КГ таке збільшення незначне, але має місце, оскільки вихователі також працювали протягом даного періоду в межах цієї теми. Діти навчилися послідовно і дослівно переказувати текст, використовували авторські засоби, вміли керувати своїм голосом, інтонацією.

Аналіз результатів наступних методик також показав позитивні зрушення у мовленнєвому розвитку дошкільників. Щодо сформованості звукової культури мовлення, можна зазначити, що у ЕГ залишилось тільки 4% дітей (попередній етап -15%), які мали порушення звуковимови і то, це ті діти, яким рекомендовано відвідувати логопеда. У КГ таких дітей стало 10%, у них спостерігалися незначні порушення у вимові звуків і також декілька дітей відвідували логопеда. У дошкільників покращилась дикція, стали краще регулювати своїм голосом. Правильна звуковимова була у 48% дітей ЕГ і 39%

КГ на попередньому етапі 36%). Діти чітко вимовляли всі звуки, керували своїм голосом, відзначалися чіткою дикцією. І на *середньому рівні* залишилося 48% ЕГ і 49% КГ). У дітей простежуються незначні порушення звуковимови. Показники теж залишилися сталими на цьому рівні, оскільки на констатувальному етапі також було 49% дошкільників.

Вивчаючи словниковий запас дітей, ми з'ясували, що 36% дітей ЕГ мають багатий словниковий запас, що відповідає їх віковим можливостям. У КГ виявили 32% таких дітей (було 28%). Дошкільники легко підбирали слова, могли пояснити багатозначне слово, слово у переносному значенні. Вживали всі частини мови, вдавалися до словотворення, використовували у мовленні слова та вирази, взяті із казкових сюжетів. На *низькому рівні* залишилося 10% дітей ЕГ і 15% КГ (було 18%). Таким дітям важко було підібрати потрібне слово для позначення дії чи якості предмета. Не розуміли значення багатьох загальноживаних багатозначних слів чи слів у переносному значенні. Надавали перевагу окремим частинам мови (іменники, дієслова). *Середній рівень* було встановлено у 54% ЕГ і 47% КГ дітей (було 54%).

Досліджуючи сформованість граматичної будови мовлення, було визначено, що 22% ЕГ і 16% КГ мали *високий рівень* сформованості граматичної будови мовлення, на констатувальному етапі такий рівень продемонстрували 14% дітей. Діти правильно узгоджують слова у реченні, уміють складати поширені речення, використовувати однорідні члени, узагальнюючі слова, володіють навичками словотворчості. Діти, які допускали значні граматичні помилки у мовленні показали невміння будувати речення, правильно поєднувати слова, змінювати їх в роді, числі та відмінку, не володіли навичками словотворення. Таких дітей виявилось 17% у ЕГ і 22% у КГ (на попередньому етапі було 25%). І на *середньому рівні* залишилося 61% дітей ЕГ і 62% КГ (початковий етап 61%). Тенденція залишається стала, переважна більшість малят знаходиться на *середньому рівні* розвитку мовленнєвих здібностей, які забезпечують правильність зв'язного мовлення.

Таким чином, проаналізувавши результати дослідження обох експериментів (констатувального та контрольного), ми визначили динаміку розвитку мовлення дошкільників засобами казкотерапії. Результати представлені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Порівняльний аналіз рівнів сформованості мовлення дошкільників на констатувальному та контрольному етапах (%)

Рівні	ЕГ			КГ		
	Конст. етап	Контроль ний	Дина міка	Конст. етап	Контроль ний	Дина міка
високий	18	32	+14	18	22	+4
середній	67	58	-9	67	65	-2
низький	15	10	-5	15	13	-2

Результати дослідження засвідчують позитивні зміни у динаміці розвитку мовлення дошкільників. Так, на 14% збільшилась кількість дітей ЕГ, які володіють *високим рівнем* сформованості мовленнєвих умінь та навичок та на 4% КГ. *Середній рівень* має незначні зміни, оскільки в ЕГ зафіксовано зменшення кількості дітей на 9%, а в КГ на 2%. Залишилися діти, які мають *низький рівень* розвитку мовленнєвих здібностей, це 10% ЕГ і 13% КГ. Однак, все ж таки і на цьому рівні відбулися незначні позитивні зрушення, в ЕГ зменшилась кількість дітей на 5%, а в КГ- на 2%.

Оскільки наша виховна робота була спрямована на дітей ЕГ, то саме ці діти і показали значні позитивні зрушення у мовленнєвому плані. Діти стали активніше використовувати в мові антоніми, синоніми, порівняння, прикметники. На запитання вихователя стали відповідати повними, виразними відповідями. Багато з дошкільників вміють самостійно розповідати казки, намагаються скласти свої. З дошкільниками КГ працювали вихователі за своїм звичайним планом, тому їхня динаміка була нижчою.

Позитивні зрушення в експериментальній групі підтверджують висунуту нами гіпотезу щодо ефективності виділених педагогічних умов.

Проаналізувавши повторно відповіді *вихователів* на запитання анкети, ми відмітили, що педагоги стали активно використовувати різні методи роботи з казкою, які сприяють мовленнєвому розвитку дошкільників. До цього перевага надавалась читанню та розповіданню, бесіді та переказуванню. Творчі ігри на основі сюжету казки застосовували тільки 32% вихователів (на контрольному їх виявилось 68%). Стали активно використовувати метод моделювання при навчанні дітей переказувати казки та інші художні твори. Всі зазначили, що це досить ефективний метод і навіть слабші діти спроможні переказати казку, нехай і з допомогою дорослого.

Активно стали залучати дітей до розігрування казок, внаслідок чого оптимізується мовленнєва діяльність дитини і відбувається активне засвоєння нових слів та виразів, якими насичена казка. Тому всі 100% вихователів зазначили, що метод казкотерапії застосовують постійно і не тільки на організованих заняттях, а й у повсякденному житті, особливо в процесі ігрової діяльності, драматизації та інсценізації. Якщо на попередньому етапі тільки 28% вихователів зазначили, що проводять розважальні заняття за змістом казки, то на даному етапі таких педагогів стало 74%.

Розширились методи роботи при навчанні дітей монологічного та діалогічного мовлення. Більше стали включати інтерактивні форми роботи за змістом казок, зокрема, розігрування діалогів персонажів казки, придумування початку власних мовленнєвих ситуацій, беручи за основу наявні діалоги в

творі. Стали чітко розмежовувати методи і прийоми роботи з казкою, більше уваги приділяти сучасним методичним розробкам, що стосуються оптимізації мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. Навчаючи дітей переказу, всі педагоги виділили методiku роботи з дітьми, яка включала різні види переказів.

Отже, вихователі урізноманітили методи роботи з казкою задля кращого засвоєння дітьми мовленнєвих умінь та навичок. Оптимізацію мовленнєвої діяльності дітей здійснювали шляхом залучення їх до ігор драматизацій, інсценізацій, творчих ігор на основі сюжету казки, сюжетно-рольових, розігрування мовленнєвих казкових ситуацій та ін.

Відповіді *батьків* на запитання анкети засвідчили, що всі стали приділяти увагу рівню розвитку мовлення своєї дитини. Якщо на попередньому етапі 18% батьків не цікавилися, чи відповідає рівень мовленнєвого розвитку віковим особливостям їхньої дитини, то на даному етапі таких батьків не виявилось.

Також частина батьків виділили, що стали купувати дитячі книжки активніше, внаслідок чого їхні діти стали менше проводити часу за гаджетами. У вільний час читають казки дітям, спонукають дитину до переказування змісту, обговорюють дії героїв, проводять з дитиною бесіду про прочитане. Більшість батьків стали цікавитися мовленнєвими успіхами своєї дитини у педагогів, пропонувати свою участь в організації свята чи розваги.

Ніхто з батьків уже не написав, що не вистачає часу на читання казки дитині, всі 100% зазначили, що така діяльність здійснюється, навіть, якщо у них на це зовсім мало часу. Нарешті батьки зрозуміли, що не тільки педагоги, а й вони самі мають займатися мовленнєвим розвитком своєї дитини і казка є тим засобом, який найкраще сприятиме цьому процесу. Оскільки вона доступна дітям, цікава, зрозуміла і на її основі можна пропонувати різні ігри та вправи, які і сприятимуть оптимізації мовленнєвої діяльності дітей.

Отже, ми бачимо, що батьки стали прислухатися до порад і більше уваги приділяти своїм дітям.

Таким чином, результати формувального етапу дослідження показали, що розроблена нами система роботи щодо оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників засобами казкотерапії виявилась ефективною, про що свідчить збільшення відсотку дошкільників з високим рівнем сформованості мовленнєвих умінь і навичок і зменшення з низьким. Висунута гіпотеза доведена, основні висновки підтверджені, а це говорить про доцільність організації виділених нами педагогічних умов.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ ІІІ

Результати констатувального етапу дослідження дали підстави для обґрунтування педагогічних умов оптимізації мовленнєвої діяльності дітей, а саме: *підбір казок відповідно до вікових особливостей дошкільників (наявність мовних засобів виразності, засобів образності (епітети, метафори, порівняння, антоніми, синоніми), наявність багатозначних слів); застосування сучасних форм та методів роботи з казкою; організація різноманітної художньо - мовленнєвої діяльності (діяльності, пов'язаної зі сприйняттям, відтворенням змісту казки) дітей як в процесі організації ЗДО, так і у вільній діяльності.*

Розроблено систему роботи, яка включала форми, методи та прийоми роботи з казкою, які, на нашу думку, сприятимуть мовленнєвому розвитку дошкільників та активізації мовленнєвої діяльності. У роботі з дошкільниками використані такі методи: читання казок та бесіди за змістом, переказування казок з використанням методу моделювання, складання небилиць; створення мовленнєвих ситуацій, дидактичні ігри та вправи за змістом казки; драматизація та інсценізація казок; сюжетно-рольові ігри.

Робота з педагогами передбачала *виступ на педагогічній раді та підготовку добірки дидактичних ігор та вправ з використанням казки. Для батьків підготовлено виступ на батьківських зборах та пам'ятки.*

Результати контрольного експерименту засвідчили ефективність і продуктивність комплексної системи педагогічних умов щодо *оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників засобами казкотерапії.*

Так, на 14% збільшилась кількість дітей ЕГ, які володіють високим рівнем сформованості мовленнєвих умінь та навичок та на 4% КГ. Середній рівень має незначні зміни, оскільки в ЕГ зафіксовано зменшення кількості дітей на 9%, а в КГ на 2%. На низькому рівні залишилося 10% ЕГ і 13% КГ.

Педагоги урізноманітили методи роботи з казкою задля кращого засвоєння дітьми мовленнєвих умінь та навичок і стали у своїй практичній

діяльності систематично використовувати метод казкотерапії, а батьки більше уваги стали приділяти мовленнєвому розвитку своєї дитини.

Таким чином, результати проведеного дослідження підтверджують висунуту нами гіпотезу про те, що виділені нами педагогічні умови виявились ефективними.

ВИСНОВКИ

Внаслідок проведеного дослідження ми прийшли до таких висновків:

За першим завданням:

Проаналізовано стан розв'язання проблеми мовленнєвої діяльності у психолого-педагогічній науці та практиці. Висвітлено погляди науковців щодо сутності поняття «мовленнєва діяльність», як системи мовленнєвих дій, що реалізують мовленнєвий акт. Розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників присвячені праці А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Гурович, Р. Жуковської, Н.Карпинської, О. Кононко, К. Крутій, О. Лещенко, Т. Піроженко, О.Савченко, Є. Фльоріної, О. Шахнарович та ін. Структурними елементами мовленнєвої діяльності є *мовленнєві дії, мовленнєві операції, мовленнєвий акт, мовленнєва ситуація*. Одиницею мовленнєвої діяльності є *мовленнєва дія*. Під *мовленнєвими операціями* розуміється спосіб виконання мовленнєвої дії, *мовленнєвий акт* розглядається як цілеспрямовані мовленнєві дії, які здійснюються відповідно до принципів і правил, встановлених в конкретному суспільстві у відповідний проміжок часу. *Мовленнєва ситуація* розуміється як реальна життєва ситуація, здійснення спілкування у відповідних умовах.

Обґрунтовано взаємозв'язок таких понять дослідження як «мова» та «мовлення», виділено спільні та відмінні ознаки, розкрито їх значення в житті людини.

За другим завданням:

Встановлено, що одним із методів оптимізації мовленнєвої діяльності дошкільників є казкотерапія. Цей метод є найбільш універсальним методом впливу, досить ефективним і багатофункціональним. У процесі сприйняття казки дитина засвоює реальність через переживання героїв. При використанні казкотерапії в розвитку мовлення створюється комунікативна спрямованість до висловлювання дитини, відбувається розвиток діалогічної і монологічної мови, виникає взаємозв'язок зорового, слухового і моторного аналізаторів, відбувається вдосконалення лексико-граматичних засобів мови, звукової сторони мови в сфері вимови, сприйняття і виразності.

Казка збагачує словниковий запас, розвиває мовленнєву активність, вміння налагоджувати контакти з дорослими і однолітками, взаємодіяти з ними, вчить чітко формулювати свої думки та озвучувати їх публічно.

За третім завданням:

Опрацювавши наукові джерела, визначено критерії та показники рівнів сформованості мовлення дітей старшого дошкільного віку. Це: сформованість звуковимови (правильна вимова звуків, чіткість дикції, оптимальна сила голосу); лексична та граматична сторони мовлення (активний та пасивний словник, його багатство, вміння узгоджувати слова в роді, числі, відмінку); розвиток зв'язного мовлення (сформованість монологічного та діалогічного мовлення); семантичний аспект (здатність розуміти значення слів).

На основі розроблених критеріїв та їх показників, нами було визначено рівні сформованості мовлення дітей дошкільного віку: *високий, середній, низький*.

Встановлено, що дошкільників, віднесених нами до високо рівня було 18%, середнього – 67%, низького – 15%. Ми бачимо, що переважна більшість дітей мають *середній рівень* мовленнєвого розвитку. Наявність дошкільників із низьким рівнем сформованості мовлення актуалізує необхідність посилення уваги педагогів і батьків до формування в них даної якості.

За четвертим завданням:

Нами визначено роль педагогів та батьків щодо мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. З'ясовано, що на мовленнєвий розвиток дошкільників мають значний вплив вихователі та батьки. Вони є важливим джерелом збагачення словника дитини, зокрема, формулами мовленнєвого етикету, формування граматичної правильності, монологічного та діалогічного мовлення.

Можна відмітити, що педагоги використовують художню літературу і, зокрема, казки з метою розвитку мовлення дошкільників. Однак, на нашу

думку, методи роботи з казкою можна урізноманітнити задля оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників.

Встановлено, що батьки недостатньо приділяють уваги розвитку мовлення своєї дитини, використовуючи твори художньої літератури і, зокрема, казки.

Таким чином, підсумовуючи вище зазначене, можемо констатувати, що з метою оптимізації мовлення дитини старшого дошкільного віку необхідна систематична робота як вихователів, так і батьків. Тільки спільна співпраця забезпечить повноцінний мовленнєвий розвиток дітей, що включає в себе сформованість всіх базових компетенцій.

За п'ятим завданням:

Обґрунтовано педагогічні умови оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників засобами казкотерапії.

Такими умовами є: *підбір казок відповідно до вікових особливостей дошкільників (наявність мовних засобів виразності, засобів образності (епітети, метафори, порівняння, антоніми, синоніми), наявність багатозначних слів); застосування сучасних форм та методів роботи з казкою; організація різноманітної художньо - мовленнєвої діяльності (діяльності, пов'язаної зі сприйняттям, відтворенням змісту казки) дітей як в процесі організації ЗДО, так і у вільній діяльності.*

Реалізація вище зазначених педагогічних умов забезпечить повноцінний мовленнєвий розвиток кожній дитині.

За шостим завданням:

Розроблено систему роботи з оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників за допомогою казкотерапії, визначено її ефективність.

Теоретичними засадами розробки формувального експерименту виступили праці Е.Водовозової, Н. Гавриш, Л.Гурович Е.Струніної, О.Ушакової, В. Макарової, Д.Родарі, Е.Ставцевої, М. Мирошкіної, Є.Фльоріної та ін. У яких науковці свідчать про можливість ефективного використання казкотерапії для розвитку мовлення дітей.

Розроблено систему роботи, яка включала форми, методи та прийоми роботи з казкою. У роботі з дошкільниками використані такі методи: читання казок та бесіди за змістом, переказування казок з використанням методу моделювання, складання небилиць; створення мовленнєвих ситуацій, дидактичні ігри та вправи за змістом казки; драматизація та інсценізація казок; сюжетно-рольові ігри.

Робота з педагогами передбачала *виступ на педагогічній раді та підготовку добірки дидактичних ігор та вправ з використанням казки*. Для батьків підготовлено виступ на батьківських зборах та пам'ятки.

Результати контрольного експерименту засвідчили ефективність і продуктивність комплексної системи педагогічних умов щодо *оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників засобами казкотерапії*.

Так, на 14% збільшилась кількість дітей ЕГ, які володіють високим рівнем сформованості мовленнєвих умінь та навичок та на 4% КГ. Середній рівень має незначні зміни, оскільки в ЕГ зафіксовано зменшення кількості дітей на 9%, а в КГ на 2%. На низькому рівні залишилося 10% ЕГ і 13% КГ.

Педагоги урізноманітили методи роботи з казкою задля кращого засвоєння дітьми мовленнєвих умінь та навичок і стали у своїй практичній діяльності систематично використовувати метод казотерапії, а батьки більше уваги стали приділяти мовленнєвому розвитку своєї дитини.

Таким чином, результати проведеного дослідження підтверджують висунуту нами гіпотезу про те, що виділені нами педагогічні умови виявились ефективними.

Викладені у дослідженні результати не розглядаються як вичерпні, такі, що повністю вирішують проблему оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників. Перспективними залишаються такі аспекти проблеми, як вивчення розвитку мовленнєвих умінь хлопчиків та дівчаток засобами казки, розвитку мовленнєвої діяльності дітей молодшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анохин П.К. Философские аспекты теории функциональной системы. М.: Наука, 1978. 400 с.
2. Артемов В. О. Обучение диалогической речи (на материале английской речи) : пос. для учителей. К. : сов. школа. 1989. 123 с.
3. Белогай К.Н. Речевое развитие ребенка в период раннего детства и его взаимосвязь с различными факторами. Портал психологических изданий : Psyjournals.ru. URL: http://psyjournals.ru/bozhovich/issue/30148_full.shtml (дата обращения: 10.02.2015)
4. Бован Е. Ю. Сказкотерапия как средство развития речи детей дошкольного возраста. Актуальные вопросы современной педагогики : XIII Междунар. науч. конф. (г. Казань, июнь 2020 г.) ; под ред. И. Г. Ахметова и др. Казань : Молодой ученый, 2020. 68 с. С.1-3.
5. Богуш А. М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах. К. : Видавничий Дім «Слово», 2008. 440 с.
6. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. Київ: «Слово», 2010. 374 с.
7. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку: навчальний посібник. Київ: «Слово», 2003. 344 с.
8. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови. Київ: Вища школа, 2007. 542 с.
9. Бородич А. М. Методика развития речи детей. М.: Просвещение, 1984. 256 с.
10. Бородич А. М. Методика развития речи: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Дошк. Педагогика и психология». 2-е изд. М. : Просвещение, 1981. С. 56-57.
11. Вачков И.В. Введение в сказкотерапию, или Избушка, избушка, повернись ко мне передом...М.: Генезис, 2011. 288 с.

12. Веракса Н. Е., Веракса А. Н. Проектная деятельность дошкольников. Пособие для педагогов дошкольных учреждений. М.: Мозаика-Синтез, 2008. 112 с.
13. Ветлугина Н. А. Теория и методика музыкального воспитания в детском саду: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Дошкольная педагогика и психология». М.: Просвещение, 1983. 255 с.
14. Власова Т.И. Логосказка для развития речи детей: *Режим доступа: <https://gursad17.kuzedu.ru/files/gursad17/Логосказка%20для%20развития%20речи%20детей.pdf>*
15. Выготский Л. С. Мышление и речь. *Избранные психологические исследования*. М. : Изд-во АПН РСФСР, 1956. 385 с.
16. Гербова В.В. Занятия, по развитию речи в первой младшей группе детского сада (из опыта работы). М.: Просвещение, 1986. 128с.
17. Гербова, В.В. Приобщение детей к художественной литературе : программа и метод. рекомендации : для занятий с детьми 2-7 лет. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Мозаика-Синтез, 2010. 72 с.
18. Гумбольдт В. фон. О различии строения человеческих языков и его влиянии на духовное развитие человечества. *Избранные труды по языкознанию* : общ. ред. Г. В. Рамишвили ; послесл. А. В. Гулыги и В. А. Звегинцева. М. : Прогресс, 2000. С. 37–298.
19. Гурович Л.М. и др. Ребенок и книга. М.: Просвещение, 1992. 64 с.
20. Елагина М.Г. Влияние ведущей деятельности на возникновение активной речи у детей раннего возраста. *Проблемы периодизации психики в онтогенезе*. М., 1976. С.72 – 74.
21. Елагина М.Г. Влияние потребностей практического сотрудничества с взрослым на развитие активной речи у детей раннего возраста. *Общение и его влияние на развитие психики дошкольника*. М., 1974. С. 114 -127.

22. Зимняя И. А. Лингвopsиxология речево́й деятельности. М.: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. 432с.
23. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке : пособ. для учителей средней школы. М. : Просвещение, 1978. 159 с.
24. Зимняя И. А. Функциональная психологическая схема формирования и формулирования мысли посредством языка. *Исследование речевого мышления в психолингвистике*. М. : Наука, 1985. С. 85 – 99.
25. Ковтун О. В. Мовленнєва діяльність як категорія лінгводидактики. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського (зб. наук. праць)*. Вип. 1-2. Одеса : ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2009. С. 103–112.
26. Кулагина. И.Ю, Развитие ребенка от рождения до 17: *Режим доступа:<https://ipk74.ru/upload/iblock/7de/7dee11d66bbd359ac51cf1038655ba85.pdf>*
27. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики. 3-е изд. М. : Смысл, СПб : Лань, 2003. 287 с.
28. Леонтьев А. А. Язык и речевая деятельность в общей и педагогической психологии : *избр. психол. труды*. М. : Моск. психол.-соц. инт-т, Воронеж : НПО «МОДЭК», 2001. 448 с.
29. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность. М.: Просвещение, 1969. 214 с.
30. Леонтьев А. Н. Проблема деятельности в психологии. *Вопросы философии*. 1972. № 9. С. 95 – 108.
31. Леушина А.М. Развитие связной речи у дошкольников. *Учен.зап. ЛГПИ им.Герцена*. 1941. Т.5. С. 22-71.
32. Лисина М. И. Общение ребенка как деятельность. М. : Прогресс, 1974. 123 с.

33. Перминова Н.Н., Стоян Т.М. Развитие связной речи через сочинение сказок в старшей группе. *Инновационные технологии речевого развития детей дошкольного возраста: опыт работы педагогов дошкольных образовательных организаций*. Сыктывкар, 2016. С. 21-37.
34. Погосова Н. Занурення в казку. Корекційно-розвивальна програма для дітей. СПб.: Мова, 2009. 70 с.
35. Садова І. Казкотерапія – сучасний метод роботи з дітьми, які мають особливі потреби. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. вип.11. С.293-298.
36. Смольникова Н.Г. Развитие связной речи детей старшего дошкольного возраста. С.21-23.: *Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-svyaznoy-rechi-detey-starshego-doshkolnogo-vozrasta>*
37. Соколов Д. Ю. Сказки и сказкотерапия. М.: ЭКСМО-Пресс, 2011. 291 с.
38. Соловьева Е.А. Сказка в логопедической работе с детьми раннего возраста: *Режим доступа: <http://134detsad.ru/info/ctranichka-uchitelya-logopeda/skazka-v-logopedicheskoy-rabote-s-detmi-rannego-vozrasta-uchitel-logoped-soloveva-e-a.php>*
39. Сомкова О.Н. Развиваем речь детей. Дошкольник 5-7 лет в детском саду. Как работать по программе «Детство». СПб.: ДЕТСТВО – ПРЕСС, 2010. 168 с.
40. Степанова Л., Яковлева Н. Современная практика использования сказкотерапии в коррекционной работе специалистов ДОУ. С.41-44. *Режим доступа: file:///D:/Download/sovremennaya-praktika-ispolzovaniya-skazkoter*
41. Тихеева Е. И. Развитие речи детей (раннего и дошкольного возраста): пособие для восп. детского сада ; под. ред. Ф. А. Сохина. 5-е изд. М.: Просвещение, 1981. 159 с.

42. Ткаченко Т.А. Технология моделирования и разыгрывания сказок на индивидуальных логопедических занятиях с дошкольниками : *Режим доступа: https://www.logopedmaster.ru/sites/default/files/201705/Технология%20моделирования%20и%20разыгрывания%20сказок_0.pdf*
43. Трегуб О. О. Казкотерапія в роботі практичного психолога ДНЗ. *Таврійський вісник освіти*. 2017. № 1 (57). С.255-260.
44. Ушакова О.С, Струнина Е.М. Методика развития речи детей дошкольного возраста: учеб.-метод. пособие для воспитателей дошкол. образоват. учреждений. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. 288с.
45. Ушакова О. С. Развитие речи дошкольников. М.: Изд-во Ин-та Психотерапии, 2001. 238 с.
46. Ушинський К. Д. Рідне слово. *Вибрані педагогічні твори: у 2-х т.*; за ред. О.І.Пискунова. К.: Рад. шк., 1975. Т.1. С. 121–133.
47. Фадина Г.В., Филатова Е.Ю. Формирование речевой готовности детей логопедической группы к школе. *Педагогический опыт: теория, методика, практика : материалы междунар. науч.–практ. конф.* (Чебоксары, 08 окт. 2014 г.) ; редкол.: О. Н. Широков и др. Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2014. 334 с. С.285-286.
48. Фердінан де Сосюр. Курс загальної лінгвістики. Київ : Основи, 1998. 324 с.
49. Фесюкова Л.Б. Виховання казкою. Харків, 1996. 126с.
50. Фесюкова Л.Б. Воспитание сказкой. М.: АСТ, 2000. 464 с.
51. Флерина Е. А. Рассказывание в дошкольной практике. *Хрестоматия по теории и методике развития речи детей дошкольного возраста: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений*. Москва: Издательский центр «Академия», 2009. С. 18.
52. Фотекова Т.А. Тестова методика діагностики усного мовлення молодших школярів. М., Аркти. 2000. 56 с.
53. Чеморган С.М. Формирование художественно-речевой деятельности старших дошкольников. Кишинев.1986.110 с.

54. Чех Е. В. Я сегодня злюсь, расскажи мне сказку. СПб. : Речь, 2009.144 с.
55. Шадрина Л.Г. Развитие речи-рассуждения детей 5-7 лет : учеб. пособия. М.: Сфера,. 2012. 64 с.
56. Шеремет М. К. Логопедія: підручник, вид. 5-те. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2018. 856 с.
57. Шеремет М. К., Ревуцька О. В. Дислалія :навчальний посібник. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 160 с.
58. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. Л., 1974. С.25.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для вихователів

Вивчення практичної діяльності педагогів щодо розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку

Шановні колеги!

Просимо вас відповісти на запитання запропонованої анкети. Ваші об'єктивні відповіді допоможуть нам у дослідженні одного із аспектів розвитку мовлення «Оптимізація мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку засобами казкотерапії».

Дякуємо за допомогу!

Анкета

I.

1.1. Освіта.

1.2. Фах.

1.3. Стаж роботи в ДНЗ.

1.4. В якій віковій групі ДНЗ Ви зараз працюєте?

II.

2.1. Чи важливе значення у розвитку зв'язного мовлення дітей займає художня література?

а) Так.

б) Частково.

2.2. Яким жанрам літературних творів надаєте перевагу? Чому?

2.3. Які види занять з казкою Ви проводите? Виберіть потрібні варіанти:

а) читання і розповідання народних казок;

б) театралізація та інсценізація казки;

в) ігри за сюжетами знайомих казок;

г) перегляд казок у телепередачах, кінофільмах;

д) узагальнювальні бесіди після прочитання казки;

е) тематичні розважальні заняття на основі змісту казки;

є) дидактичні ігри за змістом казки;

ж) переказування казок;

з) самостійне складання дітьми казок;

к) свято казки у дошкільному закладі;

л) Ваш варіант

III.

3.1. Які форми, методи і прийоми застосовуєте при навчанні дітей монологічного мовлення?

3.2. Які форми, методи і прийоми застосовуєте при навчанні дітей діалогічного мовлення?

3.3. Яким способом організації переказу художнього тексту, Ви надаєте перевагу:

- а) повний (цілісний) переказ;
- б) переказ за частинами (командами);
- в) колективний переказ;
- г) інсценування за ролями;
- д) творчий переказ.

3.4. Чи використовуєте драматизацію та інсценізацію з метою розвитку зв'язного мовлення у дітей ?

Додаток Б

Анкета для батьків з виявлення рівня мовленнєвого розвитку дітей

Шановні батьки!

Ми хотіли б дізнатися Вашу думку про мовленнєвий розвиток Ваших дітей. Дайте відповідь, будь ласка, на запитання анкети, позначаючи оптимальний варіант - символом - або дописавши свій варіант.

1. Як Ви вважаєте, мова Вашої дитини розвивається відповідно до віку?
 - так;
 - ні;
 - не замислювалася (всь) про це;
 - інше ____
2. Скільки дитячих книг (журнали не брати до уваги) у Вашій домашній бібліотеці?
 - 1-5;
 - 5-15;
 - від 15 і більше.
3. Чи просить дитина Вас її почитати? ____
4. Як Ви відповідаєте на її прохання?
 - відразу читаєте;
 - відправляєте до іншого члена сім'ї;
 - відкладаєте на «потім» і забуваєте про це;
 - відкладаєте на «потім» і читаєте трохи пізніше;
 - пропонуєте йому самостійно пограти;
 - відмовляєте, так як у Вас багато справ;
 - інше ____
5. Якими методами Ви розвиваєте мовлення дитини? (Можливо одночасно кілька варіантів відповідей).
 - ніякими;
 - постійно розмовляю;
 - намагаюся розповісти про щось нове;
 - читаю книги;
 - посадила за перегляд телепередач;
 - використовую комп'ютерні ігри;
 - інше ____
6. Які види робіт використовуєте з казкою?
7. Чи спонукаєте свою дитину до переказування змісту казки, обговорення дій головних персонажів?
8. Чи відвідує Ваша дитина інші освітні установи, студії, гуртки? ____

Дякуємо за участь.

Методичні рекомендації до проведення заняття

«Слухаємо казку»

Цей вид занять можна проводити з усією групою або підгрупою дітей, які мають бажання послухати казку. Заняття складається з двох частин. Перша — організація умов для сприймання дітьми казкового твору, друга — бесіда та і розповідь за казкою. У старших групах перед розповіддю або читанням казки вихователь спрямовує зусилля на систематизацію літературних знань дітей. Це може бути коротенька літературна вікторина чи вступна бесіда.

Важливе місце на занятті відводиться роботі над мовленням. Збагачення словника відбувається через ізолювання, виключення з тексту, пояснення малознайомих складних для усвідомлення слів і словосполучень за допомогою прийому синонімічної заміни, лексичних вправ у процесі роботи над текстом. Внаслідок спеціального навчання діти починають відчувати образність і красу художнього слова, знаходити у тексті, пояснювати значення, доцільно використовувати яскраві вирази в самостійних висловлюваннях.

Розвиток зв'язності висловлювань відбувається завдяки використанню спеціальних запитань, які вихователь починає спонуканням «Розкажи, чому...», «Поясни, як сталося, що...» Щоб відповісти на запитання, дитина мусить відтворити послідовно цілий епізод казки, інколи за допомогою вихователя. Наприклад: «Розкажіть, як ведмежатка ділили сир». Вихователь допомагає побудувати послідовну відповідь: «Спочатку вони... що?... А потім?... Ось так і...» У ході обговорення казки зі старшими дошкільниками вихователь ставить запитання аналітичного характеру, наприклад: «Поясніть, як ви зрозуміли, що лисиця хитра та лукава». Відповідь також потребує виразного розгорнутого висловлювання з використанням переконливих аргументів.

Є доцільним використання на занятті прислів'їв, приказок, фразеологізмів, щоб, з одного боку, допомогти дітям глибше усвідомити ідею казки, а з іншого, показати, як найбільш вдало, точно і коротко можна висловити головну думку твору, які влучні, образні народні вислови.

Під час слухання казки вихователь поступово формує початкові літературознавчі уявлення дітей: про жанрові особливості казки (неймовірні чарівні події, магічні речі, чарівники, персоніфікований тваринний і рослинний світ, специфічні казкові висловлювання). Звертаючи увагу дітей на особливості побудови і літературної форми казки, вихователь пов'язує ці знання із самостійною творчою діяльністю: «Ось і ви, коли складатимете свою казку, теж придумайте казковий зачин, кінцівку, свої чарівні пригоди, щоб казка вийшла цікавою».

Глибше зрозуміти, краще запам'ятати казку допомагає використання методу моделювання, різні види якого підходять для дітей будь-якого віку, модель кольорова, модель за розміром, за формою, зображувальна модель. Моделювання казки часто переростає в дуже цікаву гру, в якій проживання казкових дій відбувається у внутрішньому плані.

Почуття, переживання, викликані казковими образами, діти висловлюють, проявляють у творчій грі, театралізаціях, малюванні за мотивами казкового сюжету або в інших видах продуктивної діяльності.

Заняття для старшої групи

Тема: казка *«Лисичка-сестричка і вовк-панібрат»*.

Мета: вчити дітей розуміти характери і вчинки героїв казки. Уточнити уявлення про жанрові особливості казки, вірша, оповідання. Вчити помічати і розуміти образні вислови, вправляти у виборі означень, порівнянь до заданого слова Збагачувати словник новими словами: чумаки, віз, ополонка; розвивати стилістичне чуття мови, добирати слова, що найкраще висловлюють думку. Стимулювати та активізувати вживання образних виразів із казки.

Матеріал: ілюстрації до казки.

Хід заняття

Вихователь пропонує дітям пригадати, чим відрізняється вірш від казки, оповідання; хто складає казки, вірші.

— Вам відомо багато казок, в яких розповідається про лисицю. Назвіть їх. Як можна сказати про лисичку, про її вигляд, характер?

— Сьогодні я вам теж прочитаю казку про лисичку. Слухайте уважно, потім скажете, якою вона вам видалася?

Після читання казки вихователь проводить обговорення:

– Хто головні герої казки?

– Розкажіть, якою ви уявляєте собі лисичку. Як ви зрозуміли, що вона смілива? Хитра? Зла?

– Який казковий епізод вам запам'ятався найкраще?

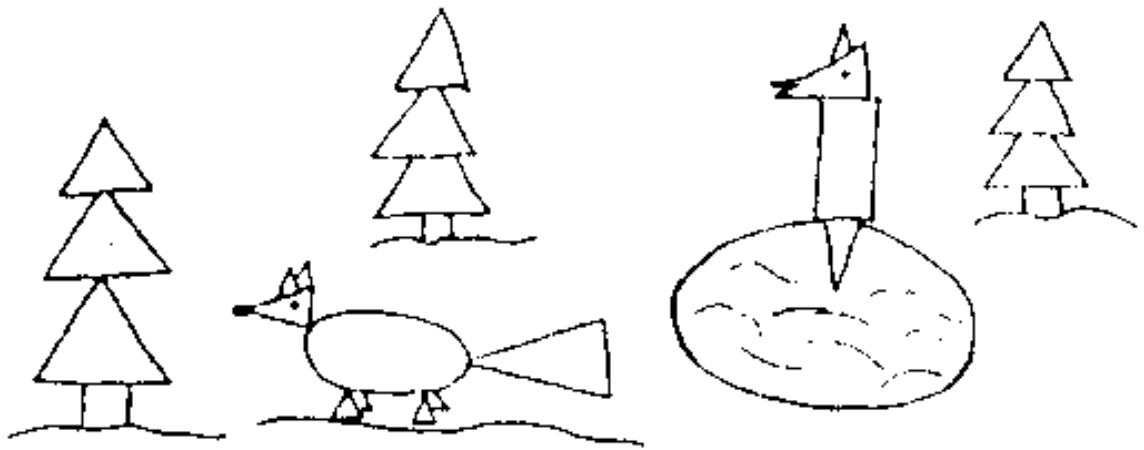
– Чи жалієте ви вовка? Поясніть, чому.

– В казці нам зустрілися нові слова. Пригадайте, у кого з воза лисичка насмикала собі рибки? (*У чумаків.*) Куди вовк засунув свій хвіст? (*В ополонку.*)

– Хто з вас хотів би намалювати ілюстрацію до цієї казки? Розкажіть спочатку, що ви збираєтеся малювати.

Наприкінці заняття вихователь нагадує дітям, що вони вже знають, що таке казка, вірш, оповідання, пропонує подумати, що таке загадка, для чого вона потрібна. В загадці розповідається про будь-що, а сам предмет не називається. Треба добре подумати і відгадати, про що йдеться.

– Давайте самі спробуємо придумати загадку про лисичку. (*Діти вправляються в складанні загадки.*)

Картинки-плутанини

Додаток Д

**Виступ на педагогічну раду на тему
«Роль казкотерапії в мовленнєвому розвитку дошкільників»**

Казкотерапія – це метод, який використовує казкову форму для мовного розвитку особистості, розширення свідомості і вдосконалення взаємодії через мову з навколишнім світом.

Основний принцип казкотерапії – це цілісний розвиток особистості, турбота про душу (в перекладі з грецького – турбота про душу і є терапія).

Суть і життєздатність казки, таємниця її чарівного буття в постійному поєднанні двох елементів сенсу: фантазії і правди.

На цій основі виникає класифікація видів казок, хоча і не цілком однакова. Так існують дидактичні, медитативні, психотерапевтичні, художні казки, художні в свою чергу поділяються на народні, побутові, страшні, чарівні, казки про тварин.

Особливістю кожної окремо казки є найбільш суттєва переробка відомостей, одержуваних від емоційного оточення; чітка композиція з характерною симетрією окремих елементів, з їх повторюваністю; схематичність і стислість викладу матеріалу, що полегшує розповідання і слухання.

Структура та правила проведення казкотерапії

підготовча частина;
зав'язка;
основна частина;
заключна частина
Золоті правила казкотерапії
входження в казку за допомогою зачину;
вихід;
кінцівка;
заклучна пауза

Етапи роботи над твором:

1. Читання тексту дітям, із залученням дітей до промовляння його окремих фрагментів.
2. Закріплення знання тексту.
3. Передача точності викладу тексту.
4. Робота над імітацією голосу, рухів, інтонацій.
5. Прослуховування тексту в записі.
6. Проказування тексту в режимних моментах.
7. Розвиток творчості при розігруванні ролі.

Етапи використання казки в процесі розвитку мовлення дошкільників:

- на першому етапі дитина знайомиться з казкою, при цьому спеціальні ігри та вправи допомагають знайомити дитину з образними висловами і смисловими відтінками слів, орієнтуватися в сюжеті казки;
- на другому етапі відбувається словесне коментування комунікативних ситуацій. Діти вчаться керувати своїми поведінковими реакціями за допомогою виразних рухів і ритмічного малюнка; відтворювати основні епізоди, відображати словом своє ставлення до героїв казки, складати словесні описи героїв; активізувати в мові дітей образні вислови;
- на третьому етапі відбувається театралізація казки, в якій дорослий пропонує розіграти окремі епізоди казки, при цьому головними героями стають самі діти. Дуже важливо включати в заняття на цьому етапі гри і вправи на розвиток уяви, спрямовані на формування дихання, чіткої дикції, інтонації, артикуляції.

Використання методу моделювання

При використанні способу моделювання, робота з казкою здійснюється у трьох напрямках:

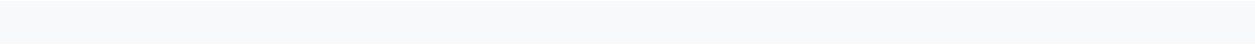
1. Ознайомлення з казкою.
2. Засвоєння художньо-літературних засобів, фонетичної, лексичної, граматичної компетенцій, зв'язної, виразної мови:
 - а) знаходження в казці епітетів, порівнянь і включення їх у власні сюжети;
 - б) характеристика предметів із виділенням їхніх характерних ознак.
 - в) активізація дітей до побудови повних відповідей на запитання, що стосувались змісту прочитаної казки, залучення до ігор – драматизацій.
3. Розвиток мислення і уяви:
 - 1) формування вміння підбирати умовні замітники щодо позначення персонажів казки;
 - 2) розвиток уміння застосовувати створену модель під час переказування казки.

Прийоми роботи з казкою:

- підбір визначень до головного героя (події, явища, предмету);
- знаходження ласкавих, красивих, казкових, сумних слів;
- складання довгого і в той же час смішного слова;
- аналіз слова з однаковим написанням, але в різних за змістом значеннях: (мука - мука), (собачий хвіст - собачий характер);
- пояснення походження слова;
- придумування схожих слів (синонімів);
- придумування казки від фразеологізму.

Таким чином, народні казки розкривають перед дитиною красу мови, створюють найбільш сприятливі умови для вдосконалення вербальної (інтонаційна, лексична, синтаксична) і невербальної (міміка, рухи, поза) виразності мови, а також мовного самовираження дитини. Навчання творчої розповіді сприяє розвитку у дошкільників високого рівня художньо-мовної діяльності, формує вміння самостійно придумувати казки. Використання

вихователями казок збагачує і актуалізує словниковий запас дитини, розвиває навички граматичного структурування і зв'язного оформлення власних висловлювань, і, звичайно, відкриває широкі перспективи не тільки для розвитку словесної творчості, але і для виразності дитячої мови в цілому.

Дидактичні ігри

Дидактична гра «Впізнай казкового героя»

Мета. Співвідносити тактильні відчуття з характерними ознаками казкового героя (або його моральними якостями). Розвивати асоціативне мислення.

Обладнання. Мішечок і картки 12x8, з однієї сторони кожної наклеєне зображення казкового героя, з другою - матеріал, дотик до якого може викликати асоціації, пов'язані з певним казковим героєм: золота рибка - пайєтки, курочка Ряба - пір'я, солом'яний бичок -- соломка, жабка - пухирчаста плівка, Снігуронька - фольга і т.д.

Дидактична гра «Хто сховався?»

Мета. Впізнавати за частинами зображень казкових персонажів. Спонукає до зорового обстеження. Розвивати уяву.

Обладнання. Картона рукавичка, картонні силуети тварин до казки «Рукавичка»

Дидактична гра «Розкажи казку»

Мета. Закріпити вміння орієнтуватись у знайомих творах, впізнавати їх за картинками. Розвивати вміння відтворювати нескладні казки, правильно передаючи зміст, послідовність подій.

Обладнання. Картки зі зменшеними ілюстраціями казок «Колобок», «Ріпка», «Лисичка», «Зайчикова хатка», «Марійка та Ведмідь».

Дидактична гра «Казкові зустрічі»

Мета. Закріпити знання дітей про право «Всі діти мають право на вільне спілкування». Спонукає дітей до відвертості, відкритості, намагання зрозуміти себе та іншого. Розвивати діалогічне мовлення, комунікативні навички. Виховувати взаємоповагу, щирість.

Обладнання. Картки із зображенням казкових героїв.

Дидактична гра «З яких казок?»

Мета. Вчити дітей активно і вільно використовувати знайомі казки. Розвивати вигадку, винахідливість, почуття гумору. Формувати оцінно-контрольні вміння.

Обладнання. Основні персонажі знайомих дітям народних казок. Картинки, які зображують різні епізоди з них. Короткі (2—3 речення) фрагменти тексту, які розкривають сутність казки або вчинки, котрі характеризують героїв, музичні записи.

Хід гри

Дітей розподіляють на дві групи, одні загадують казку, інші відгадують її. Перші, знайшовши заздалегідь захованих персонажів, під музику проходять перед другими. Кожний, хто вгадує, з якої казки персонаж, далі йде разом з ним і дитиною з першої групи. Коли всіх персонажів упізнали, музика замовкає. Діти ще раз називають персонажі й казку, з якої вони прийшли. Діти з першої групи задають будь-які запитання про події казки і пригоди її героїв. Діти з другої групи, які відповіли на всі питання, переходять у першу групу. Кожен з них отримує одну-дві картки. Не показуючи їх іншим, діти складають за картинками казки.

Дидактична гра «Казковий Буквоград»

Мета. Познайомити дітей з буквами українського алфавіту. Навчати в ігровій формі читати відкриті та закриті склади, слова. Розвивати мислення, уяву, пам'ять. Виховувати пізнавальний інтерес, бажання навчитись читати.

Обладнання. Магнітна абетка, ігрове поле: карта зображення Буквограду (одна половина карти світло-червоного кольору, друга – світло-синього, посередині круг будь-якого іншого світлого кольору).

Хід гри

Першого разу вихователь розповідає казку: «Водній чарівній країні жили собі букви. Їм дуже хотілось співати, розмовляти словами, але букви ніколи не могли домовитись, подружитись, бо зла відьма Какофонія наклала на них свої чари. Коли букви пробували співати, складати слова, вони все це робили одночасно, ніхто нікого не слухав, не поступався чергою чи місцем. Звучав якийсь тарарам! Тоді добрий чарівник Лад вирішив допомогти буквам: він збудував нове місто Буквоград. Це було надзвичайне місто! Одна частина міста була червоного кольору – для букв, що позначають голосні звуки, інша – синього кольору, щоб там могли оселитися букви, що позначають приголосні звуки. Посередині міста був великий майдан зі сценою, де могли букви виступати зі своїми концертами. Першою до Буквограду прибула буква А. Як ви думаєте, в якій частині міста вона оселилась? Авжеж у червоній, бо... Відразу цій букві захотілось співати. Вийшла вона на сцену, і заспівала: а-а-а. Сумно якось. А чому? Бо вона почувалась самотньо. Та довго буква А не сумувала. До Буквограду приїхала буква У і оселилась де? Вони тепер разом виходили на сцену і по черзі співали.

Що у них виходило? (Ау, уа)»

Кожного разу, коли прибуває якась буква, діти «знайомлять» її з раніше «прибулими» літерами, вирішують, де її оселити. Викладають на «сцені» склади, а згодом і слова, читають їх.

**Сценарій проведення батьківських зборів
на тему:
«Використання казки в мовленнєвому розвитку дитини»**

Мета: розвиток зв'язного мовлення дошкільників засобами казок

Завдання:

- формувати у батьків уявлення про важливість розвитку зв'язного мовлення:

- познайомити батьків з результатами анкетування за казкою;
- познайомити з формами і методами роботи над казкою;
- дати рекомендації про те, як читати казку дітям.

Хід:

Ледве навчившись ходити, людина знайомиться зі своїми першими казками. Малюка оточує чарівний світ речей, овочів, звіряток - це персонажі народних казок «Ріпка», «Вовк і семеро козенят», «Теремок» і т.д. Дитина дорослішає і разом з нею зростає казковий світ, стає все більш чарівним і яскравим. І ось уже ваш малюк разом з Іваном - царевичем мчить на сірому вовку за пером жар - птиці або шукає смерть Коція Безсмертного, перемагає Чудо-Юдо. Можна навести безліч прикладів чудових перетворень і історій, в яких завжди добро перемагає зло. Це чудо і є казка.

На жаль, з розвитком масового телебачення читати дітям стали значно менше. Дитина частіше сидить біля телевізора, ніж з книгою: дивитися видовище легше і цікавіше. Тому розвиток мови дітей за допомогою казки є для нас актуальною і цікавою темою, за якою ми хочемо працювати протягом навчального року, а також залучити до роботи і Вас, шановні наші батьки.

Для початку давайте ознайомимося з результатами анкетування, яке було проведено серед вас, батьків (аналізуються відповіді батьків на запитання анкети).

А зараз я перевірю, наскільки добре ви знаєте казки. (Загадки)

Ну що ж, молодці! А тепер давайте поговоримо з вами про те, як можна працювати з казкою! Скажіть мені, будь ласка, які форми і методи роботи з казкою вам знайомі? (Метод – це спосіб вирішення мети)

Я хочу вас познайомити з методами і прийомами роботи над казкою

Робота над змістом казки (відповіді на питання, розкриття змісту казки). Після прочитання казки, ви задаєте дитині питання за змістом. (Хто герой казки? Який він добрий чи злий? Що сталося з героєм? Чому вчить нас ця казка?)

Зміна кінця казки. А давай придумаємо інший кінець казки! Даний метод сприяє розвитку фантазії та уяви.

Розповідання казки від імені героя. Даний метод допомагає дитині вжитися в образ і випробувати емоції героя (можна розповідати навіть від імені каменю)

Групове розповідання казки. Це коли одна дитина починає розповідати казку, потім продовжує 2 3 4. В даному методі використовується добре знайомий матеріал.

Придумування продовження казки. Також даний метод сприяє розвитку фантазії і уяви

Групове придумування казки. Це коли одна дитина придумує 2 пропозиції, потім другий додає і так далі. Хто? Що робить? Де? Коли? Чому?

Виготовлення атрибутів до казки (маски, ляльки, декорації)

Драматизація казки (інсценування)

А для того, щоб ви краще запам'ятали форми і методи роботи з казкою, я пропоную вам попрацювати в групах.

Завдання для першої групи

Придумати інший кінець для казки «Колобок»

Завдання для другої групи

Розповісти казку «Ріпка» від імені ріпки

Завдання для третьої групи

Придумати продовження казки «Курочка ряба» Придумати інший кінець для казки «Колобок»

Розповісти казку «Ріпка» від імені ріпки

Придумати продовження казки «Курочка ряба»

Способів роботи з казкою безліч. Все в ваших руках, адже від того, скільки часу і сил ви вкложите в свою дитину, буде залежати її успішність в подальшому.

Пам'ятка для батьків «Як читати дітям».

1. Перед прослуховуванням художнього твору необхідно прибрати з поля зору дитини всі цікаві іграшки, цікаві побутові речі-все те, що може перешкодити дитині слухати розповідь або казку.

Художній текст повинен бути підбраний відповідно до віку та індивідуальних здібностей дитини.

3. Знайомство з літературним твором відбувається на слух, тому дорослому слід особливу увагу приділяти вмінню виразно читати, робити логічні наголоси в потрібних місцях, дотримуватися паузи.

4. Показуйте дитині барвисті ілюстрації, які допоможуть краще сприймати текст. У дошкільному віці все сприймається практично буквально, значить, вибираючи книгу, звертайте увагу на те, щоб ілюстрації були якомога більш реалістичні.

Під час прочитання твору бажано не відволікатися на сторонні справи. Пам'ятайте, що діти здатні активно і продуктивно займатися одним видом діяльності близько 15 хвилин. Знайдіть ці 15 хвилин для своєї дитини.

6. Обов'язково задайте дитині питання за змістом прочитаного.

7. Прищеплюйте дитині з дитинства любов до книги, дбайливе ставлення до неї.

Пам'ятка

«Як підтримати у дітей інтерес до казки?»

Читайте вголос дитині не менше 15 хвилин в день.

Придбайте дитячу бібліотеку. При знайомстві з новою книгою розгляньте спочатку обкладинку, прочитайте прізвище та ініціали автора, назву книги.

Разом з дитиною пориньте у чарівний світ казок, не тільки читаючи текст, але і розглядаючи ілюстрації.

До і під час читання книги поясніть дитині значення важких або незнайомих слів.

Запитайте, чим сподобалася книга, що нового з неї дитина дізналася. Попросіть дитину розповісти про головного героя, подію.

Підтримуйте прагнення малюка розповісти знайому казку сестричці, бабусі, своїй улюбленій іграшці.

Організуйте «куточок казки».

Рекомендації:

«Які ігрові прийоми з казкою можна використовувати в роботі з дітьми»

Ігри з казками по дорозі додому або в дитячий сад:

- «Відгадай назву казки»;
- «Назви казкового героя з незвичайним зовнішнім виглядом»;
- «Що зайве?».

Ігри з казками вдома:

- «Склади нове закінчення казки»;
- «Звукорежисери»;
- «Пропущений кадр».

Ігри з казками для вирішення конфліктної ситуації:

- «Знайди вихід»;
- «Нові казки»;
- «Склади казку».

Ігри з казками перед сном:

- «Казкова ланцюжок»;
- «Зустріч героїв»;
- «Переказ казки по перших складах».

«Духовне життя дитини повноцінна лише тоді, коли вона живе в світі гри, казки, музики, фантазії і творчості.

Без цього вона - засушена квітка»

В.А. Сухомлинський